

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Bettina Bader

*Att inte kunna ge uttryck för
sina känslor...*

- En studie i förhörsteknik i
sexualbrottsmål mot barn

Examensarbete
30 högskolepoäng

Handledare

Helén Örnemark-Hansen
Per Ole Träskman

Ämnesområde

Straff- och processrätt

Termin

Vårterminen 2008

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte och frågeställning	6
1.2 Metod och material	6
1.3 Avgränsning	7
1.4 Disposition	8
2 DEFINITION AV SEXUALBROTT MOT BARN	9
2.1 Brottets definition	9
2.2 Förövare	9
2.3 Offer	10
2.4 Rättslig reglering	10
2.4.1 De olika brotten i kap.6 BrB	11
2.4.1.1 Våldtäkt mot barn	11
2.4.1.2 Sexuellt utnyttjande av barn	11
2.4.1.3 Sexuellt övergrepp mot barn	11
2.4.1.4 Sexuellt ofredande	12
3 FÖRUNDERSÖKNINGEN	13
3.1 Upptäckten och anmälan	13
3.2 Polisanmälan och polisens roll	13
3.3 Förundersökningens inledande	14
3.3.1 Beviskrav	14
3.3.2 När målsägande motsätter sig förhör med barnet	15
3.3.3 Målsägandebiträde och särskild företrädare	16
3.4 Nedläggning av förundersökning	16
4 FÖRHÖR MED BARN	18
4.1 Riktlinjer	19
4.1.1 NICHD:s riktlinjer	19

4.1.2	Åklagarmyndigheten	19
4.2	Förhørsledare	21
4.2.1	Barnutredare	21
4.2.1.1	Barnpsykologer	22
4.2.2	Sakkunniga	22
4.3	Barnahus	24
4.3.1	Utvärdering av barnahusen i Sverige	24
4.3.1.1	Positiva anmärkningar	24
4.3.1.2	Negativa anmärkningar	25
4.4	Videoförhör	25
4.5	Förhörsteknik	26
4.5.1	Skapa trygghetskänsla för barnet	27
4.5.2	Förklara innebörden av förhöret till barnet	27
4.5.3	Språket	28
4.5.3.1	Hjälpmedel	29
4.5.4	Hur man ska ställa frågor till barnet	30
4.5.4.1	Öppna frågor	30
4.5.4.2	Ledande frågor	31
4.5.4.3	Suggestiva frågor	32
4.5.4.4	Undvika upprepning av samma fråga	33
4.5.5	Åklagarnas åsikter om förhörstekniken och förhørsledarnas kompetens	34
4.6	Barns minnesförmåga	35
4.6.1	När barnet inte kan eller vill berätta	36
4.6.1.1	Kan barn ljuga om sexuella övergrepp?	37
4.6.1.2	Traumatiska minnen	38
4.6.1.2.1	Intervjuteknik vid traumatiska minnen	40
5	RISKER MED FELAKTIGA FÖRHÖR OCH BARNETS TROVÄRDIGHET	41
5.1	Bevisprövningen	41
5.1.1	Under förundersökningen	41
5.1.2	Under rättegången	42
5.1.3	Alternativa förklaringar till brottet	43
5.2	Rättsfallsanalys	43
5.2.1	Mål B 2173-04 Stockholms tingsrätt 2004-09-24	43
5.2.1.1	Bakgrund	43
5.2.1.2	Videoförhören	44
5.2.1.3	Domstolens synpunkter om förhören	44
5.2.1.4	Kommentar	45
5.2.2	Mål B 6374-04 Svea Hovrätt 2004-11-30	46
5.2.2.1	Domstolens synpunkter om förhören	46
5.2.2.2	Kommentar	46
5.2.3	Mål B 2851-06 Falu tingsrätt 2006-12-29	47
5.2.3.1	Domstolens synpunkter om förhören	47
5.2.3.2	Kommentar	48
5.3	Bedömning av barnets trovärdighet och tillförlitlighet av barnets utsaga	48

5.3.1	Förhörsteknik avgörande	48
5.3.2	Tillförlitligheten i barnets utsaga	49
5.3.2.1	Skillnad mellan juristens och psykologens tilltro till barnets berättelse?	50
5.3.2.1.1	Juristerna	50
5.3.2.1.1.1	Torkel Gregows kriterier	51
5.3.2.1.2	Psykologerna	52
5.3.3	Domstolarnas kunskap om förhör med barn	54
6	AVSLUTANDE DISKUSSION	55
6.1	Hur ska man förhöra barn på ett kompetent sätt?	55
6.2	Vad krävs det inom juridiken för att man ska ha tilltro till ett barns utsaga och hur bemöter psykologerna detta?	57
6.3	Har rättsväsendet tillräckliga kunskaper om barnpsykologi i sexualbrottsmål?	59
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	61
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	64

Summary

Among the worst crimes imaginable, are so difficult to investigate that as little as 10 percent of all reported crimes go as far as to prosecution. These are the sexual abuse of children. The shame and the fear that children experience because of this type of offence, makes it very difficult to get them to open up and tell their story. Because of this it is important that the interrogations are carried out in a competent manner and that the child's statement holds up during court trials. However, it is often the case that during the interrogation requirements in law and psychology are not agreeing. While the law requires a detailed and clear statement, the child itself may not be able to understand or explain the situation that she has endured.

Due to the fact that there is often a lack of supporting evidence, i.e. DNA or witnesses, the statement of the child frequently become the main source when judging the child's trustworthiness and the reliability of the statement. As a result it is important to interrogate the child in a proper manner since this statement is vital for the evidence proofing. Recommendation from both law and psychology literature states that interrogation techniques for children should to be adapted with respect to the child's knowledge and abilities. Open questions should be used so that the child can freely describe from her personal perspective. However, open questions are not always applicable with children less than four years of age because they may require specific questions to be able to explain. Leading and suggestive questions that indicate that the interrogation leader makes assumptions about certain details in the child's story, should be avoided as they will affect the evidence proofing negatively. The interrogator should also avoid interrupting the child since the child's statement is regarded as more trustworthy if it has been told freely rather than being answer to direct questions.

In general, studies show that children remember events well if the correct interrogation technique is used and that the interrogation is held shortly after suspected sexual crime. Children forget actions and occurrences relatively quickly if they are not emotional. A child's memory may be limited by different factors. Ability to express in language is usually a significant part of the limitations as well limited capability in searching the autobiographical memory. Judging time, age and number of occasions is often impossible for children. Children can sometimes forget traumatic occurrences, which is a protective function against stress-provoking emotions. Small children, on the other hand, remember incidence better if they are emotional and if the child herself has taken part in the event.

Studies show that not all interrogators are good at in interrogating children. Common mistakes are that too many questions are asked, the children are not allowed to talk freely or leading questions are being used to frequently.

Even though the justice department has knowledge about how child interrogations should be conducted, there is still a lack of deeper understanding of the consequences for children being exposed to these crimes.

Sammanfattning

Ett av de värsta brotten man kan tänka sig, är så svår att utreda, att endast en tiondel av alla anmälda fall leder till åtal. Det är sexualbrott mot barn. Den skam och rädsla som barnet bär med när de har utsatts för detta brott, gör det ofta svårt att överhuvudtaget få barnet att berätta. När barnet väl tar sig mod och berättar, är det därför ytterst viktigt att förhöret med barnet utförs på ett kompetent sätt och att barnets utsaga håller för en juridisk prövning i rätten. Ofta visar det sig dock under förhören, att juridiken och psykologin har svårt för att mötas på samma plan när ett barn ska förhöras. Samtidigt som barnet måste avge en utsaga som är detaljerad och klar enligt juridikens villkor, kan barnet inte alltid förstå och berätta vad det har blivit utsatt för.

Eftersom det ofta saknas stödbevisning, som t.ex. DNA och vittnen, blir barnets utsaga den centrala bevisningen när barnets trovärdighet och utsagans tillförlitlighet bedöms. Därför är det av stor betydelse att förhören med barnet utförs på ett kompetent sätt, eftersom barnets utsaga kommer ha stor betydelse för bevisprövningen. Rekommendationer från både juridisk och psykologisk litteratur på förhörstekniken med barn säger, att förhören ska anpassas efter barnets villkor och språk. Det är viktigt att öppna frågor används som ger barnet möjlighet att berätta fritt utifrån sina egna utgångspunkter. Öppna frågor är dock inte alltid tillämpliga för barn under fyra år, då man måste styra in små barn med specifika frågor för att de överhuvudtaget ska berätta. Ledande och suggestiva frågor, som visar på att förhørsledaren gör antaganden om vissa detaljer i händelsen, ska helst inte användas då barnets svar på ledande frågor, kan få lägre bevisvärde. Förhørsledaren bör inte heller avbryta barnet, då det egna berättandet har högre bevisvärde än svar på frågor.

Generellt visar studier att barn minns händelser bra, om rätt förhörsteknik används och om förhöret hålls kort tid efter det misstänkta sexuella övergreppet. Barn glömmer nämligen bort handlingar och detaljer som inte är känslofyllda relativt snabbt. Barns minnesförmåga kan dock begränsas av olika faktorer. Språkförmågan brukar vara en stor del av begränsningen och barn har heller inte lika lätt för att söka i det självbiografiska minnet. Att bedöma tid, ålder och antal gånger, är oftast omöjligt för små barn. Traumatiska händelser kan barn ibland glömma bort, vilket är ett sätt att skydda sig själv mot stressframkallande känslor. Små barn minns däremot händelser bättre om de är känsloladdade och om barnet själv har medverkat i händelsen.

Studier visar att inte alla förhørsledare är bra på att förhöra barn. Antingen ställer de för många frågor och låter inte barnet berätta, eller så används ledande frågor för ofta. Fastän rättsväsendet har kunskaper om hur barn ska förhöras i sexualbrottsmål, saknas det fortfarande en djupare kunskap om konsekvenserna för barnen utav dessa brott.

Förkortningar

BrB	Brottsbalk
BRÅ	Brottförebyggande rådet
EMRK	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, införd som svensk lag genom lag 1994:1219
FuK	Förundersökningskungörelsen. SFS (1969:589)
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
RÅ	Riksåklagaren
SekrL	Sekretesslag (1980:100)
SOU	Statens Offentliga Utredningar
SoL	Socialtjänstlagen

1 Inledning

”Jag försökte tvinga bort alla de där tankarna. Så tänker man ju inte om sin pappa. Det går ju bara inte. Men bilderna kom och kom. Jag såg saker, att han gjorde sådana saker som inte är normalt att man gör med sina barn...” Jag vet precis hur det kändes. Exakt. Det kan jag känna än idag”.¹

Detta är berättelsen av Ulrika Olsons, som utsattes för sexuella övergrepp av sin far sedan tidig barnålder ända fram till dess hon var tonåring. Efter det sista övergreppet förträngde Ulrika övergreppen och levde ett självdestruktivt liv som ångesten och de psykiska menen orsakade. Hon började missbruka alkohol, mat, sex och pengar. Ulrika polisanmälde sin far vid tjugo års ålder och han dömdes till fyra och ett halvt års fängelse.

Denna berättelse är endast ett utav de många sexualbrott mot barn som har ökat de senaste tjugo åren. Mellan åren 1994 och 2004 har sexualbrott mot barn under 15 år ökat med 60 %.² År 2007 gjordes i hela landet totalt 1 271 anmälningar av våldtäktsbrott mot barn under 15 år.³ Trots denna stora andel anmälningar visar undersökningar att endast en tiondel av alla anmälda fall leder till åtal, något som bland annat kan förklaras med svårigheter i att handlägga detta slag av brott.⁴ Man ska heller inte glömma det stora mörkertalet, eftersom känslan av skuld, rädsla och ångest, ofta kan leda till att barnen skäms för att berätta för omgivningen vad de har blivit utsatta för.

Vid förhör av barn som misstänks ha varit utsatta för ett sexualbrott, är det inte alltid lätt att få fram detaljer från barnen som kan hålla juridiskt i rätten. Barnens utsagor tolkas olika, beroende på om det är en jurist eller psykolog, vilket kan påverka domen i rätten. Eftersom det ofta saknas stödbevisning i sexualbrottsmål mot barn, blir polisförhöret med barnet den viktigaste tillgången, när barnets trovärdighet ska avgöras rättsligt. Det faktum att den ena parten är ett barn, den andra en vuxen och att ord står mot ord, gör att det kan bli svårt värdera bevisen. Förhör med barn bör därför genomföras på ett sådant sätt att den följer rekommendationer inom området samt att de genomförs på ett kompetent sätt. Det kan t.ex. vara att man låter barnet berätta fritt utan att ställa ledande frågor.

Med denna uppsats vill jag väcka funderingar över de barns anmälningar som aldrig leder till åtal eller vars åtal inte bifalls i domstolen p.g.a. bristande trovärdighet och bevissvårigheter. Dessa barn får aldrig en upprättelse för de hemska brotten som de har utsatts för.

---

¹ Lytsy, Anna och Olson, Ulrika, s.29.

² Rädda Barnen, Rapport 2, s.5.

³ <http://statistik.bra.se/solwebb/action/anmalda/resultat>.

⁴ Socialstyrelsen, rapport 200:1, s.21.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med detta arbete är att studera hur man ska förhöra barn i sexualbrottsmål mot barn. Mitt syfte är också att ge en psykologisk förklaring till funktionen av barnets minne och att belysa problematiken som kan uppstå när juridiken och psykologin möts eftersom dessa två fackområden inte alltid ger samma tolkning av barnens utsagor. Det finns de som menar att barn har lättare att fantisera ihop allt och att barn påverkas lättare under ett förhör, något som leder till att barn blir mindre trovärdiga. Vad anser psykologerna om det? Tror de mer på ett barns berättelse än vad juristerna gör?

Detta arbete fokuserar på själva **förhöret** med barn under förundersökningen och hur de bör gå till enligt rekommendationer från psykologer och poliser, samt hur de verkligen går till i praktiken och vilka svårigheter som uppstår vid förhör.

Mina frågeställningar blir följande:

- 1) Hur ska man förhöra barn på ett kompetent sätt?
- 2) Vad krävs det inom juridiken för att man ska ha tilltro till ett barns utsaga och hur bemöter psykologerna detta?
- 3) Har rättsväsendet tillräckliga kunskaper om barnpsykologi i sexualbrottsmål?

1.2 Metod och material

Arbetet är baserat på doktrin, lag, förarbeten, myndigheters riktlinjer och rättsfall.

Jag har till viss del utgått från en del psykologisk forskning. Framförallt psykologen och professorn Sven-Åke Christianssons böcker och utredningar för Socialstyrelsens räkning. Han har konsulterats vid mordutredningar och forskar inom traumatiska minnen. Om själva förhörstekniken med barn, har docenten och forskaren i socialpsykologi Ann-Christin Cederborg, skrivit om. Jag har även använt mig utav kriminalinspektören Monica Dahlström-Lannes bok, om förhör med barn som utnyttjats sexuellt. Jag har även intervjuat åklagaren Ulrika Rogland vid Malmö åklagarkammare och kriminalinspektören Barbro Alm vid polismyndigheten i Malmö, vilka har givit mig information om hur området praktiseras.

En stor del av uppsatsen utgör en beskrivning av tidigare forskning på området. Vad gäller lagar och bevisvärdering har jag hämtat fakta från Christian Diesen som länge har skrivit om allmänna bevisfrågor. Utav Helena Sutorius, som har skrivit sitt avhandlingsarbete om bevisprövning i

sexualbrottmål, har jag hämtat material vad gäller de särskilda problem vid sexualbrott.

Vad gäller lagstiftning, berörs i detta arbete Brottsbalken och Rättegångsbalken, med undantag i kapitel 3 angående förundersökningen där jag även nämner Socialtjänstlagen och LVU.

Jag har tagit med två rättsfall från år 2004 och ett rättsfall från 2006, där problematiken med förhör lyfts fram och kommenteras av rätten. Rättsfallen har jag redogjort för kortfattat och bara koncentrerat mig på domstolens kommentarer om förhören i domskälen.

Generellt sett, finns det mycket litteratur kring ämnet sexualbrott mot barn. Många intresseorganisationer har också publicerat rapporter, som BRIS och Rädda barnen. Socialstyrelsen har också utgivit rapporter om sexuella övergrepp mot barn i samarbete med olika psykologer och jurister, som t.ex. Christian Diesen och Sven-Åke Christianson.

Statistik från Brå och enkätundersökning om åklagarnas hantering av övergreppsbrott mot barn av Barnombudsmannen har jag också byggt min uppsats mycket på.

1.3 Avgränsning

I arbetet har jag valt att undersöka sexualbrott inom familjen eller av närstående. Däremot har jag tagit med ett rättsfall där förövaren inte har haft någon släktskap med offret, eftersom domstolens yttrande om förhöret med barnet, har varit intressant att ta upp. Arbetet koncentreras också på åldersgruppen 3-9 år ålder då jag i min studie har lyft fram barnens påverkbarhet i förhör samt bristande kommunikationsförmåga som något som kan komplicera utredningarna. Barn under tre år nämns inte i större utsträckning i detta arbete eftersom de nästan aldrig förhörs p.g.a. att de saknar den verbala förmågan till att ge en hållbar utsaga. Inte heller barn över nio år diskuteras eftersom de har större möjlighet att kunna berätta en hållbar utsaga och är mindre påverkbara av ledande frågor.

Jag har endast koncentrerat mig på förhör med barn och analyserat hur dessa förhör bör gå till för att man ska tro på barnets berättelse under förundersökningsstadiet och i rätten. Vad gäller frågetekniken vid förhör, har jag mest koncentrerat mig på öppna, ledande och suggestiva frågor eftersom dessa tre olika frågeformuleringar skiljer sig mest åt och som det finns mest åsikter om i litteraturen.

Barns rättigheter enligt internationell lagtext diskuteras inte och därför har jag utelämnat FN:s Barnkonvention och Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna. EU:s rambeslut om bekämpande av sexuellt utnyttjande av barn och barnpornografi antogs den 22 december 2003. Detta

rambeslut har jag inte redogjort för separat, eftersom den implementerades i svensk rätt i den nya sexualbrottslagstiftningen den 1 april 2005.

Det har även blivit naturligt att studera trovärdighetsbedömning av målsäganden, då jag har jämfört juristers och psykologers åsikter vad gäller trovärdigheten av barnet och tillförlitligheten i utsagan. Dock har diskussionen begränsats till att studera vad *förhörstekniken* i barnförhör kan ge för konsekvenser vid trovärdighets- och tillitsbedömningen. Sakkunnigas inblandning i brottmålsprocessen har diskuterats mycket i litteraturen och även om det hade varit intressant med en fördjupning i deras behov i processen, har det inte varit möjligt p.g.a. utrymmesskäl. Jag har dock skrivit om sakkunniga i kapitel 4.1 om förhørsledare och dragit mina egna slutsatser om deras behov i den avslutande analysdelen.

Vidare har jag valt att använda ordet ”förhöra” ett barn, istället för ”intervjua”. Docenten Ann-Christin Cederborg har nämligen valt att använda ordet ”intervjua” istället i sin bok, då ordet ”förhöra”, förknippas med något allvarligt och lite avskräckande för barnet. Då jag har använt mig utav mycket litteratur från år 2000, i vilka ordet ”förhöra” har använts, har det blivit naturligt för mig att också använda mig av detta ord.

1.4 Disposition

Arbetets kapitel 2 börjar med en definition av sexualbrott mot barn och den rättsliga regleringen. I denna del definierar jag även förövare och offer.

I kapitel 3 fortsätter en översikt av hur utredningen går till från polisanmälan till åklagarens beslut att åtala eller lägga ner förundersökningen.

I kapitel 4 redogörs hur förhör med barn bör gå till och går till i verkligheten. Här presentera även en kort utvärdering av försöksverksamheten ”Barnahus”, som finns i ett antal kommuner i Sverige. I detta kapitel har även en presentation av barnets minnesförmåga och traumatiska minnen tagits med.

Arbetets kapitel 5 tar upp risker med felaktiga förhör och hur det kan påverka barnets trovärdighet. Jag har i denna del även presenterat tre rättsfall, vilka jag dessutom kommenterat.

I den avslutande analysdelen, kapitel 6, besvarar jag mina frågeställningar och redogör för mina egna åsikter.

2 Definition av sexualbrott mot barn

2.1 Brottets definition

Sexuella övergrepp mot barn kan definieras som en handling eller en situation med sexuell innebörd, där den vuxne utnyttjar barnet för att tillfredsställa egna sexuella eller andra behov.⁵ Begreppet innefattar många situationer, t.ex. om barnet uppmuntras eller tvingas till att vidta en sexuell handling med den vuxne eller sig själv eller att se en porrfilm/video tillsammans. Definitionen på barn, är att denne är under 15 år eller 18 år om barnet befinner sig i en beroendeställning till den vuxne. Beroendeställning kan aktualiseras i situationer, då förövaren är en förälder, styvförälder eller vårdpersonal.⁶

Undersökningar visar att ca en tredjedel av alla polisanmälda sexualbrott mot barn var engångsföreteelser och den resterande delen var upprepade övergrepp, vilka pågått i genomsnitt ett år före anmälan.⁷ Sexuella övergrepp är vanligast i skolåldern, speciellt i åldrarna 8-12 år. Det är mellan två till fem gånger vanligare att flickor blir utsatta än pojkar.⁸

Den mest använda definitionen internationellt sätt, är den av Schechter & Roberge (1976):

”Sexuellt övergrepp definieras som indragandet av beroende och utvecklingsmässigt omogna barn i sexuella handlingar som de inte riktigt förstår, som de omöjligen med insikt kan ge samtycke till eller som är ett brott mot de sociala normerna för rollrelationerna inom familjen”.⁹

2.2 Förövare

Männen står för den största delen av sexuella övergrepp och kvinnorna står för ca 5-15 procent av brotten.¹⁰ Det vanligaste scenariot är att barnet står i nära relation till förövaren. Det kan vara t.ex. en förälder, släkting eller en nära vän till familjen.¹¹ Några karaktäristiska drag hos en förövare kan vara att denne har både en sexuell och en känslomässig dragning till barn, samt

---

⁵ Socialstyrelsen, *Definitioner och förekomst*, s. 5.

⁶ Svedin, Banck, s.58.

⁷ Socialstyrelsen rapport 2000:1, s.21. Undersökning Martens, Peter. SOU 1997:29.

⁸ Socialstyrelsen rapport 2000:1, s.24.

⁹ Socialstyrelsen, *Definitioner och förekomst*, s.7.

¹⁰ Svedin, Banck, s.79.

¹¹ Dahlström-Lannes, *Mot dessa våra minsta*, s. 68.

att förövaren har en bristande social kompetens och kan inte bryta sina inre spärrmekanismer för att inte inleda en sexuell relation till ett barn.¹²

2.3 Offer

Barn som utsätts för sexuella övergrepp, är oftast barn som är rädda att bli straffade. De tror ofta att det inte är tillåtet att säga nej till en vuxen och samtidigt söker barnet ömhet eftersom de inte får detta av en vuxen i sin närhet.¹³ Det finns även ett samband mellan sexuella övergrepp, om föräldrarna har en otillräcklig tillsyn över sitt barn eller om barnet har ett fysiskt eller beteendemässigt utmanade eller ett för sexualiserat beteende.¹⁴ Risken är också stor om någon av barnets föräldrar har varit utsatt för sexuella övergrepp som barn.¹⁵

Föräldrarnas yrke eller inkomst, har inte visat på några starka samband med sexuella övergrepp. Däremot har familjer som har socioekonomiska problem oftare kontakt med myndigheter, vilket leder till att dessa familjer lättare kan granskas och då upptäcks övergrepp lättare. Vad barnet har för etnisk tillhörighet har heller inte haft något samband med risken för övergrepp.¹⁶

En annan faktor som kan ha samband med övergrepp är om barnets familj är dåligt sammanhållen, t.ex. kommunikationsproblem, bristande känslomässiga band och isolering från samhället socialt. Även skilsmässor och äktenskapliga konflikter med en umgängeskonflikt kan leda till ökad risk för sexuella övergrepp.¹⁷

2.4 Rättslig reglering

De olika sexuella brottsens rättsliga definition finns i BrB 6 kap. I och med den nya sexualbrottslagstiftningen som trädde ikraft år 2005, togs kravet på hot och våld av den vuxne bort för övergrepp mot barn. Innan den nya lagstiftningen, dömdes man oftare till sexuellt utnyttjande av underårig. Idag kan man döma till våldtäkt mot barn, trots att våld och hot inte har förekommit. Man förlängde även preskriptionstiden för sexualbrott mot barn med den nya sexualbrottslagstiftningen vilken innebär att preskriptionen börjar löpa från det året då barnet fyller eller ska ha fyllt 18 år.¹⁸

---

¹²Svedin, Banck, s.80

¹³ Svedin, Banck, s.104.

¹⁴ Svedin, Banck, s.104

¹⁵ Dahlström-Lannes, s. 37.

¹⁶ Svedin, Banck, s. 104.

¹⁷ Svedin, Banck, s.110-111.

¹⁸ Prop. 2004/05:45, s.22.

2.4.1 De olika brotten i kap.6 BrB

2.4.1.1 Våldtäkt mot barn

BrB 6:4: ”Den som har samlag med ett barn under femton år eller som med ett sådant barn genomför en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag, döms för **våldtäkt mot barn** till fängelse i lägst två och högst sex år.”

För att brottet ska rubriceras som grovt, krävs att gärningsmannen ska ha använt våld eller hot om brottslig gärning. Brottet kan även bedömas som grovt om flera gärningsmän har medverkat eller om gärningsmannen har visat särskild hänsynslöshet eller råhet. I dessa fall blir fängelsestraffet lägst fyra år och högst tio år.

Om barnet är mellan femton och arton år, blir det också rubricerat som våldtäkt mot barn om gärningsmannen är en förälder, fostrar barnet eller har ett liknande förhållande.

Syftet med denna nya lagbestämmelse har varit att det aldrig kan vara ett barns frivilliga vilja att ha en sexuell handling med en vuxen och därför ska det vara ett brott, även då gärningsmannen inte har använt våld eller hot. En vuxen kan alltid upplevas som hotfullt för ett barn, även om den vuxne inte använder sig utav våld.¹⁹

2.4.1.2 Sexuellt utnyttjande av barn

BrB 6:5: ”Är ett brott som avses i 4 § första eller andra stycket med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre allvarligt, döms för **sexuellt utnyttjande av barn** till fängelse i högst fyra år.”

Syftet med denna nya bestämmelse har varit i de fall då t.ex. då en 29 – åring haft samlag med ett barn som är 14 år och 11 månader. Denna handling hade ej varit straffbar om personen istället hade varit 15 år och detta tar man alltså hänsyn till i denna paragraf.²⁰

2.4.1.3 Sexuellt övergrepp mot barn

BrB 6:6: ”Den som genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 §§ med ett barn under femton år, eller med ett barn som fyllt femton

---

¹⁹ Prop. 2004/05:45, s. 69.

²⁰ Prop. 2004/05:45, s. 77.

*men inte arton år och som gärningsmannen står i ett sådant förhållande till som avses i 4 § andra stycket, döms för **sexuellt övergrepp** mot barn till fängelse i högst två år.”*

Brottet kan även rubriceras som grovt och då gäller samma rekvisiter som i BrB 6:4. Fängelse blir då lägst i sex månader och högst sex år. Paragrafen innefattar sexuella handlingar som inte är samlag eller liknande. Bestämmelsen är subsidiär till de andra paragraferna och ska bara tillämpas då våldtäkt mot barn eller sexuellt utnyttjande av barn inte kan tillämpas.²¹ I NJA 2006 s.221 framgår det att *en annan sexuell handling* är en varken långvarig eller flyktig beröring av ett barns könsorgan. Mannen i detta fall var en praktikant på en förskola och hade berört en fyraårig pojkes könsorgan under byxorna samt vidrört analöppningen.

2.4.1.4 Sexuellt ofredande

BrB 6:10: *Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, sexuellt berör ett barn under femton år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd, döms för sexuellt ofredande till böter eller fängelse i högst två år.*

Detsamma gäller den som blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet .

Vid detta brott krävs att handlingen har en sexuell prägel och syftet att tillfredsställa gärningsmannens sexualdrift.²² Ett exempel på ett sexuellt ofredande är då en person kortvarigt berör någon annans bröst i sexuellt syfte eller blottning i syfte att framkalla obehag.²³ Handlingarna kan vara fysiska eller muntliga, den kan företas privat eller offentligt.²⁴

---

²¹ Prop. 2004/05:45, s. 79.

²² Brottsbalken, en kommentar (2007) del 1, s. 6.45.

²³ Brottsbalken, en kommentar (2007) del 1, s. 6.46.

²⁴ Brottsbalken, en kommentar (2007) del 1, s. 6:45,46.

3 Förundersökningen

3.1 Upptäckten och anmälan

Det finns ett antal orsaker till varför barn börjar våga berätta om de sexuella övergreppen som de har utsatts för. Det kan vara en skilsmässa, då hotet från föräldern inte längre är påtaglig eller att ett syskon också riskerar att bli utsatt. Många barn berättar för sina kamrater och småbarn berättar spontant.²⁵

Enligt Sol 14:1§ har personer som arbetar inom socialtjänsten, skola, sjukvård eller familjerådgivning, skyldighet att anmäla en misstanke om ett barn eller en underåring utnyttjas sexuellt. Sedan beslutar socialnämnden om en polisanmälan ska göras eller inte, efter en utredning av barnets livssituation.²⁶ Socialnämndens utredning kan dock fortsätta samtidigt som polisutredningen fortlöper.²⁷ Men även var och en som misstänker att ett barn utsätts för övergrepp *bör* anmäla det till socialnämnden.

I flera kommuner i Sverige finns samrådsgrupper som består av representanter från myndigheter som polis, socialnämnd, sjukvård och åklagare.²⁸ När en misstanke anmäls, sammankallar socialnämnden eller en annan myndighet ett samrådsmöte inom en kort tid, för att genomföra en gemensam diskussion. Samrådsgrupperna diskuterar t.ex. om en polisanmälan ska göras, om man ska förhöra barnet, om barnet ska läkarundersökas eller om man ska förhöra någon i familjen. Den gemensamma diskussionen blir sedan underlag för den enskilda handläggningen om ärendet kvarstår eller för hur gruppens samarbete ska fortsätta.

3.2 Polisanmälan och polisens roll

Anmälan inkommer till polisen antingen ifrån en privatperson eller en myndighetsperson. Om socialnämnden misstänker att ett barn utsätts för övergrepp, kan de anmäla detta till polisen trots att sekretess gäller om den enskildes personliga uppgifter i vanliga fall (Sol 12:10). Socialnämnden är inte skyldig att informera vårdnadshavaren till barnet om polisanmälan, om det kan befaras att den underårige kan lida betydande men utav en sådan underrättelse (SokrL 14:4).

---

²⁵ Dahlström-Lannes, s. 79.

²⁶ Svedin, Banck, Lena, s. 158.

²⁷ Socialstyrelsen, *Den rättsliga hanteringen*, s. 22.

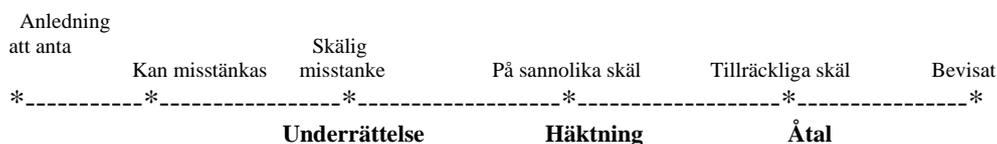
²⁸ Socialstyrelsen, *En studie av arbetet i samrådsgrupper*, s.5.

När en polisanmälan har kommit in, beslutar åklagaren om huruvida en förundersökning ska inledas. Förundersökningsledaren kan antingen vara en polis eller åklagare. Oftast är det en åklagare vid brott där barn ska höras samt vid brott som innefattar våld riktad mot en närstående.²⁹ Det är nästan alltid en åklagare som är förundersökningsledaren vid sexuella övergrepp mot barn, med undantag från sexuellt ofredande.³⁰ Förhöret med barnet bör ske snarast efter polisanmälan, eftersom det finns en risk att barnet tar tillbaka sin berättelse pga. rädsla eller att den misstänkte hinner bygga upp ett försvar som kan försvåra polisens utredning. Oftast är den misstänkte fri under förundersökningen, även om polisen kan besluta om häktning för att säkra bevisning. Polisen bör också vara den första som förhör barnet, då det finns en risk att barnet blir påverkad i sin berättelse.³¹ Oavsett om det är polisen eller åklagaren som har inlett förundersökningen, är det polisen som har hand om utredningen. Polisen bör utreda skyndsamt och ta hänsyn till barnets underläge, men även samla in bevis samtidigt.³² Polisens utredningsarbete innefattar kallelse till förhör, av både målsägande, gärningsman och vittnen. Polisen ska även se till att eventuell läkarundersökning utförs för inskaffande av rättsintyg.³³

3.3 Förundersökningens inledande

3.3.1 Beviskrav

En förundersökningsplikt föreligger i de fall då det ”finns anledning att anta” att ett brott har begåtts (RB 23:1). Detta betyder att det finns en konkret omständighet, men att misstanken kan vara väldigt svag och gärningsmannen kan vara okänd.³⁴ Åklagaren blir den som under förundersökningen bestämmer om förhör som ska hållas med olika personer, om rättsmedicinisk undersökning, husrannsakan samt om åtal ska väckas.

Då det finns misstankar mot en person, har man nått nästa bevisgrad för att en person ”kan misstänkas” för ett brott.³⁵ Det behöver inte finnas avgörande bevisning och inte heller behöver det finnas en bestämd

---

²⁹ SOU 2000:42, s. 40.
³⁰ Svedin, Banck, s.179.
³¹ Svedin, Banck, s. 177-179.
³² Dahlström-Lannes, s.107.
³³ Dahlström-Lannes, s.107-112.
³⁴ Bring, Diesen, s. 139-140, 145.
³⁵ Bring, Diesen, s. 145.

gärningsman för att nå detta beviskrav. Detta innebär att flera personer kan misstänkas för samma brott även om brottet antas ha begåtts av en enskild förövare.³⁶ För att en person ska kunna misstänkas, måste det finnas en konkret omständighet som gör att personen misstänks, t.ex. att personen varit dömd tidigare och/eller att det finns något speciellt i personens beteende som kan kopplas till det misstänkta brottet.³⁷

När man i förundersökningsstadiet kommer fram till att någon är ”skäligen misstänkt” för brottet, ska personen underrättas om misstanken (RB 23:18). Vid det här laget finns det en viss grad av bevisning mot en person och från polisens sida uppnås detta, när en person på *goda grunder namnger en person* som misstänkt.³⁸ Ju mer detaljerade uppgifter som ges om den utpekade gärningsmannen, desto starkare blir även misstanken mot denna gärningsman.

Vid ”på sannolika skäl” häktas den misstänkte (RB 24:1). Vad som krävs för att komma upp till detta beviskrav, kan inte preciseras i praktiken men inom doktrinen anses det vara när man har *övertygande bevisning om skuldens sannolikhet* och detta är mycket starka bevis.³⁹ Exempel på bevisning, är teknisk bevisning, video- eller fotodokumentationer eller flera detaljerade vittnesmål. Dock, är det osäkert om bara *ett* vittnesmål är tillräckligt, men detta avgörs från fall till fall.⁴⁰

Åtal väcks i regel när åklagaren kan ställa beviskravet ”tillräckliga skäl” (RB 23:2). När åtal väcks, gör åklagaren den bedömningen att brottet ska kunna ställas ”utom rimligt tvivel” i en kommande rättegång och att resultatet blir en fällande dom.⁴¹

3.3.2 När målsägande motsätter sig förhör med barnet

Om vårdnadshavaren till barnet är den misstänkte, kan detta ge svårigheter i utredningen, då denna ogärna vill ta med barnet till förhör.⁴² Då finns det en möjlighet för socialnämnden att omhänderta barnet enligt LVU, för att barnet ska kunna delta i förhör och/eller läkarundersökas (LVU 6§). Men för detta krävs att det finns en risk för barnets fortsatta hälsa och utveckling (LVU 2§). Denna möjlighet att omhänderta enligt LVU, får inte genomföras med syfte att säkerställa en brottsutredning.⁴³

---

³⁶ Bring, Diesen, s.146.

³⁷ Bring, Diesen, s.146.

³⁸ Bring, Diesen, s. 151.

³⁹ Bring, Diesen, s.159, 163.

⁴⁰ Bring, Diesen, s.161.

⁴¹ Bring, Diesen, s. 164.

⁴² Bring, Diesen, s. 313.

⁴³ Bring, Diesen, s. 313.

3.3.3 Målsägandebitråde och särskild företrädare

I lag (1988:609) om målsägandebitråde regleras möjligheten att utse ett målsägandebitråde för barn som utsatts för sexuella övergrepp eller misshandel. Målsägandebiträdets uppgift innefattar att tillvarata barnets intresse och föra en eventuell skadeståndstalan. Domstolen kan utse ett målsägandebitråde på begäran av åklagaren eller på begäran av målsäganden. Rätten brukar besluta ett sådant bitråde redan under förundersökningen men det gäller oftast endast brott av en viss karaktär som får ett målsägandebitråde förordnat enligt huvudregeln.⁴⁴

Om målsägande är under 18 år och den misstänkte är en närstående, kan en särskild företrädare utses istället enligt lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn. Då det i ett fall inte finns så starka skäl att omhänderta enligt LVU men vårdnadshavaren motsätter sig förhör med barnet, kan man också utse en särskild företrädare för barnet. Istället för en vårdnadshavare som tar tillvara målsägandens rättigheter under förundersökningen och rättegången, blir det istället den särskilda företrädarens uppgift att göra detta.⁴⁵ Åklagarens ansökan om särskild företrädare skall ges in till tingsrätten. Det är främst advokater och biträdande jurister som kan förordnas som särskilda företrädare men även andra personer som bedöms särskilt lämpliga för uppdraget kan dock förordnas.⁴⁶ Den särskilde företrädaren har mer långtgående ansvar än målsägandebiträdet. En särskild företrädare ska ta till vara barnets rättigheter, medverka till att förhör kommer till stånd med barnet samt att denne även genomgår en läkarundersökning.

3.4 Nedläggning av förundersökning

Polisutredning under förundersökningen bör vara noggrann och genomförd på ett korrekt sätt för att åklagaren ska besluta om att väcka åtal. Om åklagaren inte kan komma fram till en fällande dom grundat på förundersökningsmaterialet, måste åklagaren lägga ner fallet (RB 23:4, 4a). Det ställs mycket höga krav på bevisningens styrka för att det ska kunna leda till en rättegång.⁴⁷ I sexualbrottsmål ställs inte lika stort krav på precisering vad gäller tid och plats, *vid upprepade övergrepp*. När det gäller barn kan kravet på precisering även bortses ifrån vid bara enstaka övergrepp.⁴⁸

---

⁴⁴ Bring, Diesen, s. 92.

⁴⁵ Bring, Diesen, s. 93.

⁴⁶ 2005/06: RFR2, s. 8.

⁴⁷ Diesen, C (red.), s.51.

⁴⁸ Socialstyrelsen, *Den rättsliga hanteringen*, s. 45.

Trots detta gör åklagarna oftast bedömningen att bevisen inte räcker till p.g.a. de höga beviskraven och därför leder endast 10 % av anmälningarna om sexuella övergrepp mot barn till åtal. Dessutom läggs undersökningar ner för tidigt, bl.a. för att det första förhöret med barnet inte givit tillräcklig information.⁴⁹ Avsaknad av synliga skador eller vittnen är några av orsakerna.⁵⁰ Oftast är barnens berättelser inte heller så detaljrika, som en vuxens, vilket kan få rätten att tvivla på barnets utsaga. Enligt åklagaren Ulrika Rogland, finns det dessutom en tendens att man i högre utsträckning lägger ner förundersökningar vid yngre barn som inte har ett ordförråd än.

I Barnombudsmannens enkät fick åklagarna svara på frågan vad det vanligtvis beror på att en anmälan angående vålds- och sexualbrott mot barn 0–6 år inte leder till åtal. Åklagarnas svar angav att de huvudsakliga anledningarna till detta är att barnen inte berättar vad de har varit med om och att det ofta saknas stödbevisning.⁵¹ En åklagare skriver: *”Brist på bevis – ibland är barnets berättelse så knapphändig – ibland är barnets berättelse skaplig, men det finns ingen annan bevisning”*. En annan advokat skriver: *”Det saknas ofta stödbevisning och barnets berättelse ställd ensam räcker inte för att åtal ska kunna väckas. Ibland beror det på att barnet hörts för långt efter händelsen för att kunna ha en bra minnesbild”*.

---

⁴⁹ Sutorius, s. 266.

⁵⁰ Svedin, Banck, s.182.

⁵¹ Barnombudsmannen, 2006:2, s. 77.

4 Förhör med barn

I RB finns de grundläggande regler gällande förhör men gör inte någon egentlig skillnad mellan vuxna och barn. I RB 23:6 stadgas det att förhör ska hållas med den, som antas kunna lämna upplysning av betydelse för utredningen. För att ett förhör skall kunna hållas med ett barn kallas barnet genom vårdnadshavaren eller genom den särskilde företrädaren för barn, om det finns en sådan.⁵² Vid förhör ska om det är möjligt, ett av förundersökningsledaren anmodat trovärdigt vittne närvara (RB 23:10 st.1). Målsägandebiträde har rätt att närvara vid förhör. Även en stödperson får närvara, om hans närvaro inte är till men för utredningen (RB 23:10 st.3). Om målsägande är under 15 år, kan vårdnadshavaren till barnet närvara vid förhöret såvida detta inte skadar utredningen (RB 23:10 st.4). Detta innebär inte att vårdnadshavaren alltid har rätt att sitta med under förhöret. Denne bör dock finnas där till hands omedelbart före och efter förhöret.⁵³ Varken vårdnadshavaren eller målsägandebiträdet får ställa frågor till barnet utan förhørsledarens tillstånd (RB 23:11). När försvarare har utsetts för den misstänkte, har försvararen rätt att delta vid förhör och ställa frågor. Om försvarare inte har utsetts för den misstänkte eller för barnet när förhöret har hållits, ska försvaret ges möjlighet att hålla ett kompletterande förhör med barnet.⁵⁴ Under förhör får inte oriktiga uppgifter, löften, förmåner, hot, tvång eller andra otillbörliga åtgärder användas för att få någon att bekänna eller för att få ett visst uttalande (RB 23:12). Enligt RB 23:21 måste även alla förhör under förundersökningen dokumenteras.

Förhör med barn ska planeras, så att det inte uppkommer skada för den som ska förhöras, speciellt då förhören rör sexuallivet (FuK 17§). Om frågor ställs rörande sexuallivet, ska förhørsledaren se till att uppseende inte väcks kring förhöret och förhöret får inte göras mer ingående än vad omständigheterna kräver. Förhör bör också begränsas till ett tillfälle såvida det inte är lämpligare att hålla fler förhör (FuK 17§). Antal förhör bestäms från fall till fall, med hänsyn till relationen mellan barnet och den misstänkte, brottets grovhet och annan sidobevisning.⁵⁵ Oftast behövs det fler förhörstillfällen, eftersom när man väl har börjat få ett barn att minnas, så fortsätter barnet att bearbeta sina minnen tiden efter det första förhöret, både medvetet eller omedvetet. Ju oftare barn frågas ut, desto mer börjar de minnas, även om det finns risk för att ny och felaktig information i barnets utsaga kan uppstå.⁵⁶ Enligt förhørsledaren Barbro Alm brukar det räcka med att hålla ett förhör om det handlar om *en enskild händelse* men är det flera händelser håller man först ett introduktionsförhör och sedan ett eller två förhör till. I

---

⁵² Åklagarmyndigheten, handbok, s. 14.

⁵³ Åklagarmyndigheten, handbok, s.14.

⁵⁴ Bring, Diesen, Wahren, s. 202.

⁵⁵ Bring, Diesen, Wahren, s. 202.

⁵⁶ Christianson, Engelberg, Holmberg, s.141.

FuK 2a§ står att förundersökning ska vara avslutad och beslut fattat i åtalsfrågan inom tre månader efter den tid då det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. När det första förhøret ska hållas är däremot inte lagreglerat, men enligt åklagarmyndighetens rekommendationer bör det första förhøret hållas *inom två veckor* från det att åklagaren har beslutat att inleda förundersökning.⁵⁷ I litteraturen har det angetts att *längden* på förhör bör ligga på som längst på 30-40 minuter när barnet är mellan 5-7 år gammal.⁵⁸

4.1 Riktlinjer

4.1.1 NICHD:s riktlinjer

Forskare vid National Institute of Child Health and Human Development (NICHD) i USA har utvecklat en intervjuteknik som tillämpas på barn vilka har utsatts för övergrepp.⁵⁹ Denna forskningsmodell diskuterar Ann-Christin Cederborg i sin bok *Barnintervjuer* vilken hon förmedlar till poliser under deras utbildning. Enligt NICHD:s modell är det viktigt att föräldrarna/ föräldern och förhørsledaren träffas innan förhøret med barnet äger rum. Syftet med detta möte är att förhørsledaren får information om barnets hemsituation och om hur barnet kanske berättade om övergreppet för föräldrarna/föräldern⁶⁰. När förhørsledaren och barnet sedan möts för första gången, är det viktigt att inleda med en introduktion som finns i intervjuguiden. Den är uppdelad i olika delar där var del har sin funktion. Målet med introduktionen är att klargöra innebörden med intervjun för barnet. Förhørsledaren bör inleda med att prata om neutrala händelser, t.ex. barnets fritidsintresse, för att skapa en trygg atmosfär för barnet samt bygga upp en bra relation mellan barnet och förhørsledaren.⁶¹ När intervjuaren kommer till den centrala delen av intervju ska öppna frågor användas och barnet ska vara den mest aktiva parten, inte förhørsledaren själv. Barnets individuella förmågor ska styra den vuxnes val av frågor, t.ex. vilket språk som ska användas och förväntningar måste tydliggöras, t.ex. att det inte finns krav på att man måste komma ihåg.⁶²

4.1.2 Åklagarmyndigheten

År 2002 gav riksåklagaren ut en promemoria med riktlinjer för hur sexualbrottsmål mot barn ska utredas. RÅ betonar betydelsen av att planera barnförhör noggrant och att barnets bästa ska vara i centrum. Man ska även

---

⁵⁷ Åklagarmyndigheten, handbok, 2006, s. 15.

⁵⁸ Dahlström-Lannes, s. 135.

⁵⁹ <http://www.tryggaremanskligare.goteborg.se/pdf/Barnperspektiv.pdf>, s. 7.

⁶⁰ Cederborg, s. 84.

⁶¹ Cederborg, s. 88.

⁶² <http://www.tryggaremanskligare.goteborg.se/pdf/Barnperspektiv.pdf>, s. 7.

använda ett språk som barnet kan förstå samt undvika ledande och suggestiva frågor. RÅ anser att det ibland kan vara nödvändigt att besöka platsen där händelsen inträffade. Dessutom kan det finnas behov att ställa kontrollfrågor i slutet av förhöret för att bedöma tilltron till barnets utsaga.⁶³ Att hålla fler förhör än ett, motiveras också av Riksåklagaren som i sin promemoria anser att det krävs tid att bygga upp en social kontakt mellan förhørsledaren och barnet. Dessutom är traumatiska minnen svårare att komma åt som kräver längre tid för bearbetning och ett för långt förhör är för tröttande för ett barn.⁶⁴

I maj 2006 ersattes RÅ:s riktlinjer, av en ny handbok i handläggning av ärenden rörande övergrepp av barn, utgiven av Åklagarmyndigheten. I denna handbok har mycket av de tidigare riktlinjerna bevarats. T.ex. att undvika ledande och suggestiva frågor samt att använda ett språk som är anpassat efter barnets ålder. För att förhørsledaren ska kunna kontrollera vissa detaljer i händelsen, kan specifika frågor användas för att uppmuntra barnet till att minnas och upprepa sin utsaga och utvidga sin berättelse.⁶⁵ Även teckningar och leksaker kan användas för att underlätta berättandet för barnet, men anatomiska dockor bör användas restriktivt.⁶⁶ En del nya riktlinjer har också tagits med, som t.ex. att förhör med barnet bör hållas *inom två veckor* från det att åklagaren har beslutat att inleda förundersökning eftersom barnet glömmer fortare än en vuxen och för att inte barnet ska bli påverkad av andra.⁶⁷ Endast vid särskilda skäl bör man hålla förhöret senare än två veckor. Det ges även förslag till att förhørsledaren bör träffa barnet någon dag innan själva förhöret äger rum. Detta för att avdramatisera förhöret samt att introducera förhørsledaren till barnet innan det riktiga förhöret ska äga rum.⁶⁸ Om förhöret videofilmas, ska hela förhöret filmas och förhöret ska dessutom skrivas ut i dialogform, eftersom det är viktigt att de exakta ordalagen tas in i protokollet.⁶⁹

I åklagarmyndighetens handbok poängteras, hur viktigt det är att åklagaren och förhørsledaren tillsammans planerar förundersökningen. Åklagaren bör dessutom medverka vid minst ett utav förhören med barnet, för att direkt få kännedom om barnets berättelse och eventuellt besluta om nya direktiv vilka effektiviserar och påskyndar förundersökningen.⁷⁰ Enligt åklagaren Ulrika Rogland är utgångspunkten i verkligheten att åklagarna ska vara med på alla förhör. Både i 2002 års pm och i 2006 års handbok lyfts det fram, att det är viktigt att förhørsledaren innan får reda på lite om barnets utvecklingsnivå, språkanvändning och levnadsförhållanden.

Omständigheterna för hur barnet berättade om övergreppet för första gången och var denna berättelse lämnades, måste även klargöras för förhørsledaren

---

⁶³ Riksåklagaren, PM 2002-07-12, s. 8.

⁶⁴ Riksåklagaren PM 2002-07-12, s.9

⁶⁵ Åklagarmyndigheten, handbok, 2006, s.18.

⁶⁶ Åklagarmyndigheten, handbok, 2006, s.18.

⁶⁷ Åklagarmyndigheten, handbok, 2006, s.15.

⁶⁸ Åklagarmyndigheten, handbok, 2006, s.15.

⁶⁹ Åklagarmyndigheten, handbok, 2006, s. 15.

⁷⁰ Åklagarmyndigheten, handbok, 2006, s.15.

för att ge en korrekt bedömning av barnets utsaga.⁷¹ Ibland kan det vara en fördel att åka ut till platsen där barnet först lämnade sin utsaga för att där genomföra förhöret, t.ex. på förskolan. Särskilt yngre barn minns lättare om de befinner sig på platsen där händelsen ägde rum.⁷² Fler förhör än ett uppmuntras också bl.a. för att:

- Det krävs längre tid än ett tillfälle för att bygga upp ett förtroende mellan barnet och förhørsledaren.
- Ett långt förhör kan vara för tröttande för ett barn.
- Traumatiska minnen är svåråtkomliga och det krävs längre tid att komma åt dessa minnen.
- Kontrollfrågor behöver ställas för att bedöma tilltron till barnets uppgifter.
- Om motsägande uppgifter framkommit under utredningen är det viktigt att kompletterande förhör hålls.⁷³

4.2 Förhørsledare

Att förhöra ett barn, är inte samma sak som att förhöra en vuxen. Ett barn har inte samma förmåga att uttrycka sig språkligt som en vuxen. Barnet kan också vara mer utsatt i andra avseenden och kanske inte vågar berätta p.g.a. rädsla för förövaren.⁷⁴ Den som ska förhöra ett barn under förundersökningen, bör ha ”särskild kompetens” för detta (FuK 18§). Det är nästan alltid en åklagare som är förundersökningsledare när det gäller sexualbrott mot barn men förhørsledaren som sköter förhören med barnen är en polis. Det är inte alltid åklagaren som antar sig ett fall om sexualbrott mot barn, har specialkompetens av denna typ av brott. Dock erbjuds på senare tid en möjlighet för åklagare att specialisera sig och få utbildning.⁷⁵

4.2.1 Barnutredare

Poliser som förhör barn i sexual- eller våldsbrott kallas för barnutredare och har oftast en specialkompetens. Barnutredarna är de som oftast hanterar brott mot barn i sitt polisdistrikt.⁷⁶ Deras förhörsteknik har förbättrats idag jämfört med vad den var för tjugo år sedan. Då saknade många poliser specialkompetens då de fick i uppdrag att hålla barnförhör vid misstanke om sexuella övergrepp.⁷⁷

Enligt polishögskolans statistik råder det brist på barnutredare eftersom många av dem söker sig vidare till andra befattningar eller försvinner direkt efter utbildningen. De manliga barnutredarna som utgör 25 % av det totala

---

⁷¹ Riksåklagarens PM, 2002-07-12, s. 8.

⁷² Barnombudsmannen årsrapport, 2007, s. 103.

⁷³ Åklagarmyndigheten, handbok, 2006, s.19.

⁷⁴ Bring, Diesen, s.310.

⁷⁵ Diesen, Christian (red.), s. 37.

⁷⁶ Rädsla barnen, rapport 2, s.15.

⁷⁷ Dahlström-Lannes, s.119.

antalet barnutredare byter t.o.m. oftare jobb. Det finns inte heller någon särskild nationell resursenhet för bekämpning av våldsbrott mot barn, vilket är något som många andra brottsområden har.⁷⁸

4.2.1.1 Barnpsykologer

Vid vissa förhör finns det en möjlighet att anlita en sakkunnig, t.ex. en barnpsykolog, som deltar under förhöret och som sedan utvärderar barnets utsaga (FuK 19§). Situationer som motiverar att en psykolog är med vid förhör, är då barnet har utsatts för ett sexuellt övergrepp, då det saknas vittnen eller att det saknas annan stödbevisning och barnets utsaga är den enda bevisningen.⁷⁹ Om en barnpsykolog ska ställa frågor till barnet, istället för en polis, är det dock viktigt att det fortfarande är förhørsledaren som bestämmer vilka frågor som ska ställas till barnet. Den sakkunnige blir istället en ”tolk” och översätter frågorna till barnets språk.⁸⁰ Enligt Dahlström-Lannes bör en barnpsykolog vara med vid förhöret och tolka barnets reaktioner, kroppsspråk och lek när barnet är väldigt ungt och ännu inte kan prata.⁸¹ Möjligheten att en barnpsykolog håller i förhören utnyttjas inte i så stor omfattning eftersom det inte finns tillräckligt många barnpsykologer som är skickliga att förhöra i brottsutredande fall och få fram en utsaga som är hållbar juridiskt.⁸² Oftast är det en polis som håller i förhören och för det mesta är det en kvinnlig förhørsledare, även om det inte ställs något sådant krav. Enligt professorn Christian Diesen, är detta beklagligt eftersom det inte är tillräckligt att vara kvinnlig polis och intresserad av barnfrågor. För att förhöra ett barn som har varit utsatt för övergrepp, krävs dessutom långvarig kunskap och specialkompetens av sådan typ som man inte borde kunna tillräkna sig efter en snabb fortbildningskurs.⁸³

Vid polisen i Malmö lämnas sällan förhör över till barnpsykologer, därför att barnpsykologer har ett annat sätt att fråga på. Barnpsykologer är inte så intresserade av detaljer utan mer hur barnet mår och hur de har upplevt händelsen, menar förhørsledaren Barbro Alm.

4.2.2 Sakkunniga

En sakkunnig är en person som på en parts eller rättens begäran uttalar sig om en fråga vilken ”kräver särskild fackkunskap” (RB 40:1). Det kan t.ex. gälla barnets psykiska status, psykosociala situation eller eventuella funktionshinder.⁸⁴ En åklagare och förhørsledare kan även behöva särskild kunskap om barnets utvecklingsnivå, ordförståelse och minnesförmåga, t.ex.

---

⁷⁸ Rädde barnen, rapport 2, s.15.

⁷⁹ Bring, Diesen, s. 315.

⁸⁰ Bring, Diesen, s. 315.

⁸¹ Dahlström-Lannes, s. 121.

⁸² Bring, Diesen, Wahren, s.196.

⁸³ Bring, Diesen, Wahren, s.196.

⁸⁴ Åklagarmyndighetens handbok, s. 21

innan ett förhör med en 4- åring.⁸⁵ Man kan sedan inhämta den sakkunniges bedömning genom ett skriftligt utlåtande och utfrågning i rätten för att rätten lättare ska kunna bedöma barnets trovärdighet och tillförlitlighet.⁸⁶ Barnpsykiater och psykologer vilka anlitas som sakkunniga, ska endast göra en bedömning av barnets utsaga, om uppkomsten och innehållet samt bistå domstolen med kunskap för att kunna tolka bevis.⁸⁷ De ska alltså inte bedöma om barnet faktiskt har blivit utsatt för ett sexuellt övergrepp eller inte.⁸⁸

Sakkunniga kommer från olika discipliner inom psykologin. Den *kliniske psykologen*, har en behandlande och rehabiliterande roll, samt vill understödja barnet. *Vittnespsykologen* vill däremot studera de faktorer som kan påverka en vittnesutsagas tillförlitlighet.⁸⁹ Om utsagan inte uteslutande kan förenas med sexuella övergrepp, kan sexuella övergrepp inte heller godtas som enda förklaring till utsagan enligt vittnespsykologin.⁹⁰ Det finns stora likheter mellan vittnespsykologin och juridisk bevisvärdering. I båda fallen är det mest centrala, *utsagan* och man försöker finna en överensstämmelse mellan det som har berättats och det som verkligen inträffade.⁹¹ Då domstolen är medveten om skillnaderna mellan de olika skolorna inom psykologin, kan sakkunniga vara ett viktigt hjälpmedel för att värdera bevisning, särskilt då barnet inte förhörs i rättssalen.⁹²

Sakkunniga vilka medverkar i domstolsprocesser i mål om sexualbrott mot barn har minskat kraftigt sedan 1980-talet.⁹³ Orsaken kan vara flera. Bl.a. att sakkunniga undandrar sig utredningsuppdrag p.g.a. kritik som de har fått.⁹⁴ Christian Diesen och Helena Sutorius har genomfört en kvalitativ analys av ett antal rättsfall med syfte att studera de sakkunnigas uppdrag. De har bl.a. kommit fram till att sakkunniga utelämnar eller bortser från viktiga omständigheter som är relevanta i målet och att deras slutsatser baseras på egna antaganden.⁹⁵ En annan orsak till att antalet sakkunniga har minskat i rätten kan vara att domstolarnas kunskaper om de psykologiska aspekterna vid sexualbrott mot barn har förbättrats.⁹⁶ Sakkunniga ska förordnas endast då särskilda omständigheter i fallet kräver det.⁹⁷ Åklagaren bör dock alltid överväga att ta med expertis då barnet är under 6 år eller om barnet har något funktionshinder. Detta, för att i första hand utgöra ett stöd för barnet.

---

⁸⁵ Åklagarmyndighetens handbok, s. 20.

⁸⁶ Bring, Diesen, s. 80-81.

⁸⁷ Sutorius, s. 313.

⁸⁸ Bring, Diesen, s. 81.

⁸⁹ Sutorius, s. 314.

⁹⁰ Diesen, (red.), s. 59.

⁹¹ Sutorius, s. 314.

⁹² Diesen, (red.), s. 59.

⁹³ Sutorius, s. 356.

⁹⁴ Gregow, s. 513-514. Sedan Högsta domstolen i NJA 1992 s.446, kritiserat den aktuella vittnespsykologen och uttryckt en restriktiv syn på att anlita sakkunniga, har antalet sådana uppdrag minskat.

⁹⁵ Sutorius, s. 375.

⁹⁶ Sutorius, s. 356.

⁹⁷ Åklagarmyndighetens handbok, s. 21.

Ibland kan det t.o.m. vara lämpligt att den sakkunnige håller hela eller delar av förhöret.⁹⁸

4.3 Barnahus

Efter en isländsk modell införde även Sverige försöksverksamhet med ytterligare etableringar av barnahus år 2005.⁹⁹ Syftet med barnahus är att olika myndigheter som samverkar med varandra vid utredningen av brott mot barn ska finnas på samma plats. Barnet ska inte behöva slussas omkring till polis, läkare, socialtjänst och åklagare, utan alla dessa myndighetspersoner ska finnas på samma plats vid behov.¹⁰⁰ Detta medför att barnet bara behöver berätta sin berättelse en gång, istället för flera gånger på olika myndigheter och att utredningen sker snabbare än vanligt. Försöksverksamheterna finns i Malmö, Göteborg, Linköping, Stockholm, Sundsvall och Umeå. Ett barnahus består av ett förhörssrum, i vilket barnet förhörs samt ett intilliggande rum där t.ex. åklagare, psykolog och socialsekreterare kan lyssna på förhöret.¹⁰¹ I Malmö finns ett barnahus sedan år 2004 under namnet Barnkriscentrum där målgruppen är barn mellan 0-18 år som har varit utsatta för antingen misshandel eller sexuella övergrepp.¹⁰²

4.3.1 Utvärdering av barnahusen i Sverige

4.3.1.1 Positiva anmärkningar

Barnahusen i dessa olika kommuner har studerats av en grupp forskare från Rättsociologiska enheten och Socialhögskolan i Lund.

Generellt anser forskarna att:

- barnens rättigheter tillgodoses bättre
- kvalitén på barnaförhören har blivit bättre
- miljön i barnahusen är mer barnanpassade
- krisstödet och samverkan har förbättrats.¹⁰³

Bättre samverkan har medfört ökad förståelse för de olika professionernas villkor och förutsättningar i den gemensamma handläggningen av ett ärende. En annan positiv effekt av barnahusen är hur antalet nedläggningar av förundersökningar om sexualbrott mot barn har ändrats. År 2007 lades 57 % av förundersökningarna ner av i de orter där barnahus fanns jämfört med 70

---

⁹⁸ Åklagarmyndighetens handbok, s. 21.

⁹⁹ Barnahus, delrapport, 2006-06-15, s.7.

¹⁰⁰ Barnahus, delrapport, 2006-06-15, s. 17.

¹⁰¹ Barnahus, delrapport, 2006-06-15, s. 20-55.

¹⁰² SOU 2004:71, s. 185.

¹⁰³ Rättsociologiska enheten, slutrapport, 2008:7, A, s. 126,130,131,133.

% tre jämförelsekommuner utan barnahus.¹⁰⁴ Det är även större andel barn som förhörs i kommuner där barn kommer i kontakt med barnahus, 90 %, jämfört med 52 % som förhörs i kommuner utan barnahus. Barn som har varit på barnhusen har även genomgått läkarundersökning och erhållit målsägandebiträde eller särskild företrädare i större utsträckning.

4.3.1.2 Negativa anmärkningar

Forskargruppen kom fram till ett antal anmärkningar och kritik. För det första konstateras det några generella anmärkningar om det faktum att det råder stor skillnad mellan de olika kommunerna som har barnahus, vad gäller resurser, lokal och sättet att arbeta på. Det finns även skillnader mellan barnahus som har funnits en längre tid och de som har precis börjat sin verksamhet.¹⁰⁵ Forskarna skriver även i sin rapport att tanken med att barnet bara ska behöva berätta sin berättelse **en gång**, är oftast inte möjligt i verkligheten. Detta, för att barn behöver fler tillfällen för att bekanta sig med förhørsledaren och skapa förtroende för denne. Det är bara då som ett barn lättare börjar minnas och vågar berätta om det misstänkta övergreppet.¹⁰⁶ Att ha färre förhör behöver inte innebära att kvalitén på utredningen blir bättre utan man måste istället anpassa förhörstillfällen efter varje barns behov.

Därefter följer även en del kritik. Videokamera har visats, skapa obehagskänslor och stress. De yngre barnen har även inte förstått innebörden av förhör.¹⁰⁷ Föräldrar sitter heller nästan aldrig med vid förhör med sitt barn, även då dessa har en sådan möjlighet, om det kan ske utan men för utredningen (RB 23:10 st.4). Ibland kan det underlätta att ett förhör kommer till stånd, om en förälder får sitta med under förhöret och ge stöd åt sitt barn.¹⁰⁸ Insatser och stöd, exempelvis personligt stöd och terapi till, har även skiljt sig åt mellan olika barnahus. Barn som har bott i Stockholm, Sundsvall och Umeå har fått dessa insatser i mindre omfattning.

4.4 Videoförhör

Videoinspelning av förhöret skall ske om barnet är under 15 år eller av olika skäl inte kan medverka vid rättegången.¹⁰⁹ När ett förhör videofilmas är det endast barnet och förhørsledaren som är i rummet och som filmas. Åklagaren, försvararen och målsägandebiträdet befinner sig samtidigt i ett annat rum bredvid där de följer förhöret och kan ställa frågor genom förhørsledaren vilken bär en hörsnäcka.¹¹⁰ Vid barnhuset i Malmö, filmas barnet och förhørsledaren gemensamt på en bild och endast barnet på

¹⁰⁴ Rättssociologiska enheten, slutrapport, 2008:7, s.131,132.

¹⁰⁵ Rättssociologiska enheten, slutrapport, 2008:7, s. 125, 129.

¹⁰⁶ Rättssociologiska enheten, slutrapport, 2008:7, s. 130.

¹⁰⁷ Rättssociologiska enheten, slutrapport, 2008:7, s. 130.

¹⁰⁸ Rättssociologiska enheten, slutrapport, 2008:7, s. 129.

¹⁰⁹ Åklagarmyndigheten, handbok, s. 14.

¹¹⁰ Åklagarmyndigheten, handbok,2006, s.15.

en annan. Båda dessa bilder sammanförs sedan på en gemensam skärm.¹¹¹ Dessutom blir alla barnförhör filmade och spelas in på ljudband, något som riksåklagaren också rekommenderar. Intervjun med barnet ska även nedskrivs i dialogform med de exakta orden som har använts.¹¹²

Redan med NJA 1963 s.555 gjorde HD undantag från muntlighets- och omedelbarhetsprincipen genom att ge tillåtelse till att förhör med barn från förundersökningen kunde läsas upp i rätten. Dessutom ger RB 35:14 möjlighet till att återropa förhör från förundersökningen under rättegången. Under 1990-talet har HD i ett antal domar ansett att videoförhör med barnet räcker som den enda bevisningen för att få en fällande dom.¹¹³ Numera dokumenteras alla förhör med barn med video. Trots detta, kan man inte komma bort från att ett videoförhör, har lägre bevisvärde än om barnet själv hade blivit förhörd under rättegången, enligt barnutredaren Barbro Alm.

Videoförhör med barn har ofta varit en omtvistad fråga, då den inskränker den tilltalades processuella rättigheter enligt Europakonventionen (EMRK) art. 6, för en rättvis rättegång. Den rättighet som främst kan komma i konflikt för den misstänkte, är rätten att bemöta vad som tillförts målet av motparten, enligt EMRK 6.3. d). Den anklagade skall enligt art 6.3.d) ha rätt att förhöra eller låta förhöra de vittnen som återropas mot honom. Enligt svensk praxis finns det dock möjlighet att förebringa förhör skriftligen från målsägande eller vittne, utan att försvararen direkt kan ställa frågor till personen. Enligt svensk praxis har detta godtagits men innan åtal väcks, skall den misstänkte och dennes försvarare *ha möjlighet* att ta del av vad som kommit fram vid förhöret. De ska även *få tillfälle* att ställa frågor vid ett kompletterande förhör.¹¹⁴ Den misstänktes och försvararens rättighet påverkas inte, även om det första förhöret hålls med barnet innan någon delgetts misstanke.¹¹⁵

4.5 Förhörsteknik

Förberedelser inför ett barns förhör är viktigt. Förhørsledaren bör innan förhöret givits information angående barnets utvecklingsnivå, språkanvändning och levnadsförhållanden.¹¹⁶ För att åklagaren ska bedöma fallet rätt, måste även de omständigheter utredas, vilka lett till att barnet har berättat om t.ex. brottet och under vilka omständigheter detta har skett.¹¹⁷

Grunden för förberedelsen är det samma för alla förhör, enligt förhørsledaren Barbro Alm. Innan förhöret börjar, ska man förklara för

---

¹¹¹ Intervju med kriminalinspektör Barbro Alm, Polismyndigheten i Skåne.

¹¹² Åklagarmyndigheten, handbok, s.15.

¹¹³ NJA 1993 s.68, s.77 och NJA 1993 s. 616, s.632.

¹¹⁴ Åklagarmyndigheten, handbok, s. 27.

¹¹⁵ Åklagarmyndigheten, handbok, s. 27.

¹¹⁶ Riksåklagaren, PM 2002-07-12, s. 7.

¹¹⁷ Riksåklagaren, PM 2002-07-12, s. 8.

barnet varför de är på förhöret samt upplysa om att det går bra att fråga om något är oklart. Förhørsledaren bör även presentera sig och berätta lite om sitt yrke.

4.5.1 Skapa trygghetskänsla för barnet

En förutsättning för att genomföra ett barnförhör så bra som möjligt, är att barnet känner sig trygg i förhörssituationen och med förhørsledaren. Det är möjligt att barnet aldrig har fått känna sig tryggt i vuxnas sällskap förut.¹¹⁸ Ofta inreds ofta ett speciellt rum för barn som ska förhöras hos polisen för att därigenom skapa en varmare och tryggare känsla. Om barnet känner sig tryggt, ökar möjligheten till att få en bättre utsaga av barnet. Det är dock inte alltid som förhören hålls på polishuset. Det kan även genomföras hemma hos barnet eller någon annanstans om det är mindre stressande för barnet.¹¹⁹

Det är viktigt att barnet känner sig behandlad som en individ eftersom många av dessa utsatt barn har dåligt självförtroende och inte känner att de har något att berätta som någon vuxen skulle bry sig om. Särskilt gäller detta unga barn då de ofta tror att de inte har något att berätta som den vuxne inte redan vet. Förhørsledaren bör därför ge barnet större utrymme att tala så att barnet ska känna att det är denne som vet, som har fakta och inte den vuxne. Det är först när barnet känner trygghet och väl omhändertaget, som det blir lättare för denne att berätta.¹²⁰ När man sedan låter barnet berätta ska denne själv bestämma utgångspunkten i berättelsen eftersom traumatiska minnen inte är organiserade enligt den logiska tiden.

Enligt psykoterapeuten och docenten Ann-Christin Cederborg ska man anpassa förhören efter varje barn och de förutsättningar som barnet har. En anledning som hon ger till detta är att barn i samma ålder inte har samma förmåga att uttrycka sig. Många barn är rädda eller vill inte berätta. Det finns även barn som inte kan berätta p.g.a. ett handikapp. Förhørsledarna bör därför ha mycket goda kunskaper i olika förhörstekniker som är anpassad efter enskilda barns behov.¹²¹

4.5.2 Förklara innebörden av förhöret till barnet

Förhørsledaren bör inleda förhöret med att berätta för barnet om reglerna för hur intervjun ska gå till och vad förhørsledaren har för roll i det hela.¹²² Förhørsledaren bör t.ex. berätta sitt namn, fråga om barnets namn samt förklara för barnet vad det innebär att vara förhørsledare. För ett barn kan

---

¹¹⁸ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 126.

¹¹⁹ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 127, 144.

¹²⁰ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 130.

¹²¹ http://www.boj.se/index.pl/att_frhra_barn_s_att_de_berttar.

¹²² Bring, Diesen, Wahren, s.197.

det vara skönt att höra att det finns andra barn som också har varit med om samma händelser och att man inte är ensam om det.

Innan förhöret börjar är det även viktigt att förhørsledaren uppmanar barnet att bara berätta det som verkligen har hänt och även småsaker som barnet inte tror har någon betydelse. Förhørsledaren bör även säga åt barnet att denne ska säga till om en fråga är svår att förstå. Med yngre barn brukar man göra en praktisk övning för att barnet ska förstå betydelsen av att säga ifrån om denne inte uppfattat frågan. Ett exempel på detta kan vara följande:

Förhørsledaren: *Om jag ställer en fråga och du inte vet svaret, säg då till mig "Jag förstår inte". Så om jag frågar dig: "Vad heter min hund?" Vad skulle du säga då? (Vänta på svar. Om barnet säger " Jag vet inte", säg:)*

Förhørsledaren: *Det är riktigt. Du vet inte. Eller hur?*

(Om barnet gissar, säg:)

Förhørsledaren: *Nej, du vet inte för du känner inte mig. När du inte vet svaret, gissa inte, säg att du inte vet.*¹²³

För att barnets berättelse ska bli så trovärdig som möjligt, måste förhöret ge en bred bild av barnets utvecklingsnivå, mognad, språkförståelse, språkbruk, erfarenheter och referensramar.¹²⁴ Det centrala i förhöret ska dock utgöras av frågor om de misstänkta övergreppen.

4.5.3 Språket

När förhørsledaren har bekantat sig med barnet och förhöret sätts igång, är det viktigt att förhørsledaren använder ett språk som barnet kan förstå utan krångliga ord. Det ska vara enkla, korta meningar och helst inga laddade ord.¹²⁵ Ju yngre barnet är desto mer begränsat är barnets ordförråd och desto mer begränsad är förmågan att associera samt upptäcka analogier i olika uttryck.¹²⁶ Intervjuaren ska därför anpassa sin intervjuteknik till barnets språknivå så att denne förstår frågorna utifrån sin kognitiva utvecklingsnivå.¹²⁷ Det finns annars risk att barnet inte förstår frågorna och då kan de svar som fås vara tveksamma. Barn har inte heller lika lätt som vuxna att bedöma tidsintervall och ålder. Därför bör istället frågor som t.ex. " var det innan eller efter jul?" användas. Barnet kan också peka ut en person bland en grupp människor i olika åldrar på en bild för att försöka bestämma förövarens ålder.¹²⁸ Om förhørsledaren vill använda termer och fackord ska dessa ordens innebörd förklaras så att barnet kan förstå dem och man bör även be barnet att säga ifrån om denne inte förstår vissa ord. Förhørsledaren bör undvika att använda facktermer över huvudtaget.¹²⁹

---

¹²³ Bring, Diesen, Wahren, s.197.

¹²⁴ Bring, Diesen, Wahren, s.199.

¹²⁵ Dahlström-Lannes, s. 130-131.

¹²⁶ Cederborg, s. 56.

¹²⁷ Cederborg, s. 56.

¹²⁸ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 129.

¹²⁹ Cederborg, s. 59.

4.5.3.1 Hjälpmedel

Anatomiska dockor är ett bra hjälpmedel då barnet har svårt för att använda vissa ord för att beskriva något. Barnet kan då istället använda dessa för att visa eller peka på särskilda ställen.¹³⁰ De anatomiska dockorna har mun, bröst, könsorgan och underkläder. Barnens uppträdande samman med dockorna tolkas sedan av sakkunniga.¹³¹ Dockorna bör inte användas så ofta. Endast i syfte att berätta mer exakt i de fall barnet redan har berättat detaljer om övergreppet, enligt psykologen Sven-Åke Christianson. Enligt Christianson ska man helst inte alls ha distraktioner i rummet då barn förhörs.¹³² Ann-Christin Cederborg är också medveten om att det finns delade meningar om huruvida anatomiska dockor ska användas. Risken med dessa dockor är att små barn inte förstår att dockorna symboliserar deras egna kroppar.¹³³ Det är heller inte självklart att man får fram fler detaljer med hjälp av dockorna. Dessa dockor bör därför endast användas när barnet har beskrivit ett eventuellt övergrepp i ord, enligt Cederborg.¹³⁴

Teckningar vilka barnet skapar under förhöret kan också användas, för att försöka få fram fler detaljer. Det finns dock en risk att barnet blir mer intresserad av att teckna och svarar då fåordigt på förhørsledarens frågor. Det är inte ens säkert att man kan få fram fler detaljer med hjälp av teckningar. Därför rekommenderas det av vissa forskare att inte använda denna metod¹³⁵

Förhör med barn sker väldigt sällan när de är under 3 år eftersom små barn inte har ett tillräckligt utvecklat språk för att avge en utsaga. Om försök görs trots allt sker det med hjälp av teckningar eller speciella kort som barnet får peka på när det gäller känslomässiga upplevelser.¹³⁶ Barnutredarna i Malmö håller inte förhör med barn under tre år, eftersom de anser att det inte tillför något bevisvärdesmässigt. Det är nämligen svårt att tolka barnets lek under förhöret, vad den leken innebär och vad leken vill beskriva. Förhöret bygger alltså, på en berättelse och ordförord säger kriminalinspektören och förhørsledaren Barbro Alm på polisen i Malmö. Om man nu ändå ska utreda ett misstänkt sexualbrott mot ett barn under två år får man istället förhöra vuxna runt omkring, som föräldrar, personal på dagis och läkare, menar Barbro Alm.

---

¹³⁰ Dahlström-Lannes, s. 140.

¹³¹ Dahlström-Lannes, s. 140.

¹³² Åklagarmyndigheten, handbok, 2006, s.17-18.

¹³³ Cederborg, s. 144.

¹³⁴ Cederborg, s. 144.

¹³⁵ Cederborg, s. 146.

¹³⁶ <http://sydsvenskan.se/chatt/>, Intervjuchat med barnpsykologen Ann Stensberger.

4.5.4 Hur man ska ställa frågor till barnet

Enligt f.d. kriminalinspektören och sexualbrottsutredaren Monica Dahlström-Lannes ska en förhørsledare:

- Ställa direkta, raka frågor som t.ex. *när, var, hur, vem, vad, vilka*.
- Inte ställa ledande frågor eller samma fråga flera gånger.
- Undvika alternativfrågor.
- Ställa följd-, kompletterings- och kontrollfrågor.¹³⁷

Barn påverkas lättare än en vuxen under ett förhör. Orsaken till detta kan bero på hur frågorna ställs eller hur den vuxne uppfattas, t.ex. som skrämmande.¹³⁸ Förhørsledarna bör därför använda raka frågor som tillåter barnet att berätta fritt och inte använda frågor med förväntningar. T.ex. istället för att fråga ”Gjorde det ont” borde man fråga ”*Hur kändes det?*”.¹³⁹ Ger barnet inte tillräcklig information kan förhørsledaren istället fokusera mer på det som barnet tidigare har berättat om. Ger detta heller inte resultat, kan förhørsledaren använda sig utav ledande och till sist suggestiva frågor.¹⁴⁰ Alternativfrågor som man ska undvika kan t.ex. vara ”Satt du, låg du eller stod du?” Det finns en risk att barnet svarar bara ”nej”, eftersom barnet hade en helt annan position än vad som fanns i frågan som alternativ.¹⁴¹

Yngre barn kan behöva hjälpfrågor för att kunna berätta eftersom de inte har lärt sig hur en konversation om tidigare upplevelser ska gå till och är därför i större utsträckning beroende av de vuxnas frågor. Förhørsledaren ska ändå försöka undvika att påverka barnets eget berättande.¹⁴²

4.5.4.1 Öppna frågor

Frågor som ger barnet möjlighet att fritt berätta om en händelse, är öppna frågor. Exempel på öppna frågor är ”berätta för mig vad som har hänt?”, ”skulle du vilja berätta för mig varför du ringde till mig i tisdags?” och ”vad hände sedan?”.¹⁴³

Öppna frågor är inte alltid effektiva då barnet är under fyra år eller om barnet känner sig rädd.¹⁴⁴ Man kan då istället ställa öppna frågor som är mer neutrala vilka frågor om barnet kan se, känna eller höra vad den har varit utsatt för. Christian Diesen anser att det är svårt att få en detaljrik utsaga från barnet som håller i rätten. För att få fram mer detaljer från barnet, utan

---

¹³⁷ Dahlström-Lannes, s. 131.

¹³⁸ Schelin, s.125.

¹³⁹ Dahlström-Lannes, s. 132.

¹⁴⁰ Cederborg, s. 67.

¹⁴¹ Dahlström-Lannes, s. 132.

¹⁴² Cederborg, s. 67.

¹⁴³ Barnombudsmannen, 2004:03, s. 12.

¹⁴⁴ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 134.

att använda sig utav ledande frågor, kan förhørsledaren istället ställa kompletteringsfrågor som *vad-när-hur-vem*.¹⁴⁵

Även psykologen och professorn Sven-Åke Christianson anser att öppna frågor kan ge odetaljerade svar och att ledande frågor ibland behövs för att leda intervjun. Om man upprepar öppna frågor kontinuerligt, t.ex. ”vad hände sedan?”, ”och sen då, vad hände?”, så finns det en risk att barnet börjar fantisera och hitta på svar.¹⁴⁶ Yngre barn har inte heller ett tillräckligt stort språkförråd för att kunna berätta när frågorna ställs öppet. Genom att ge ledtrådar och andra alternativ i frågorna kan man få en mer precis utsaga av ett litet barn.¹⁴⁷

4.5.4.2 Ledande frågor

Frågor som innehåller detaljer vilka barnet inte har nämnt tidigare kallas för ledande frågor. Det är frågor som t.ex.: ”Hade han mörkt hår?”, ”Hände det flera gånger?” och ”Blev du rädd?”.¹⁴⁸

Enligt Ann-Christin Cederborg, ska en förhørsledare helst inte alls använda ledande frågor vid barnförhör.¹⁴⁹ Risken med ledande frågor är annars att man bara får ett ”ja” eller ”nej”, vilket oftast inte är tillräcklig information. Cederborg menar dock inte att man helt ska utesluta ledande frågor men dessa endast bör användas i slutet av förhöret för att kontrollera att man uppfattat svaren rätt.¹⁵⁰ Ledande frågor kan även vara nödvändiga enligt henne, för att få barnet att minnas om faktiska händelser, för att förtydliga och samordna bilderna.¹⁵¹

I en studie gjort av Ceci och Bruck (1993), fann man att äldre barn minns händelser bättre än yngre barn och att en sämre minnesförmåga har en koppling till ökad påverkbarhet för ledande frågor. Detta visar att yngre barn kan bli mer påverkade av ledande frågor. Speciellt åldersgruppen tre- till sexårsåldern kan lättare missledas om man frågar om neutrala händelser, dvs. handlingar som barnet bara har sett och inte har varit direkt utsatt för själv.¹⁵² Enligt Ceci är barn inte mindre trovärdiga än vuxna. Barn talar oftast sanning från början men kan vid ledande frågor och upprepade förhör under en längre tid vilseledas.¹⁵³ Däremot är yngre barn mindre påverkbara om frågor ställs om känslosamma händelser som de själva har varit med om, än om neutrala händelser som barnen har ”bara” sett.¹⁵⁴ En intressant studie av Gail Goodman visar på att barn påverkas ytterst sällan av ledande frågor som handlar om sexuella övergrepp.¹⁵⁵ I denna studie fick enskilda barn leka med en manlig förhørsledare under tio minuter i en husvagn. Leken

¹⁴⁵ Bring, Diesen, Wahren, s. 201.

¹⁴⁶ Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 20.

¹⁴⁷ Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 21.

¹⁴⁸ Cederborg, s. 77.

¹⁴⁹ Cederborg, s. 68.

¹⁵⁰ http://www.boj.se/index.pl/att_frhra_barn_s_att_de_berttar .

¹⁵¹ Cederborg, s.68.

¹⁵² Christianson, *Traumatiska minnen*, s. 127.

¹⁵³ Christianson, *Traumatiska minnen*, s. 128.

¹⁵⁴ Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 19.

¹⁵⁵ Christianson, *Traumatiska minnen*, s. 129.

bestod i att barnet och förhållningsledaren på ett lekfullt sätt, tog av och på kläder (clownkostymer), tog i varandra (t.ex. fingerkrok) och fotograferade med kamera. Barnens föräldrar kunde följa leken via en videokamera. Föräldrarna hade ombetts att inte diskutera leken i husvagnen med sina barn efteråt. Två veckor senare intervjuades barnen om vad de kom ihåg av leken. Frågorna som ställdes var ledande och antydde sexuella övergrepp, t.ex.: ”Kysste han dig?” Han tog av dig kläder, visst gjorde han det?” eller ”Stoppade han något i din mun?”.

Resultatet visade att av sjuåringarna var det endast en som samtyckte till ett påstående som var felaktigt, alltså ett felaktigt svar på 252 frågor totalt. Av fyraåringarna påverkades endast 5 % av påståenden om övergrepp. Däremot besvarades den mest kritiska fråga rätt av alla barnen, dvs. på frågan: ”Han klädde av dig, visst gjorde han?”. Alla barn svarade ”nej” på denna fråga. De barn som samtyckte till övergreppsfrågorna, svarade genom en huvudnickning och utan att berätta om detaljer.¹⁵⁶

Studier av Goodman visar att barns motståndskraft mot ledande frågor varierar beroende på ålder samt att denna variation visar en skillnad på att barnet antingen utelämnar viss information eller vägrar att svara. Barn låter alltså hellre bli att svara, än att ge felaktiga svar.¹⁵⁷ Yngre barn som har ett mindre utvecklat språk och inga stereotypa uppfattningar kan t.o.m. påverkas mindre av ledande frågor. Detta kan illustreras med ett exempel, där en intervjuare ställer frågor om en bils hastighet och en krossad framruta. Om intervjuaren använder ordet ”kraschade” minns vuxna i större utsträckning att de har sett en krossad framruta, trots att rutan inte var krossad, än om utfrågaren istället hade använt ordet ”körde på”. Barn påverkas inte på liknande sätt.¹⁵⁸

Man kan även testa ett barns motståndskraft mot ledande frågor genom att ställa en vanlig fråga som, ”du hade en grön tröja på dig igår, visst hade du?”. Denna metod kan då användas för att bedöma hållfastheten i barnets tidigare berättelser. Men man ska vara restriktiv och vanligtvis räcker det med en eller två tester.¹⁵⁹

4.5.4.3 Suggestiva frågor

När frågor ställs på ett sådant sätt att intervjuaren har antaganden och tar för givet vissa detaljer i händelsen, kallas det för suggestiva frågor. Intervjuaren ska alltså inte på förhand ha bestämt sig för ett visst händelseförlopp. Annars finns det en risk att barnet påverkas av suggererande frågor och börjar fantisera om ett händelseförlopp för att bekräfta intervjuarens

---

¹⁵⁶ Christianson, *Traumatiska minnen*, s. 130.

¹⁵⁷ Bring, Diesen, Schelin, s. 253.

¹⁵⁸ Christianson, *Traumatiska minnen*, s. 118.

¹⁵⁹ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 140.

slutsats.¹⁶⁰ Frågor som: ”Dina syskon mår heller inte så bra eller hur?”, ”Han tvingade dig göra detta, eller hur?” och ” Visst har du det svårt i din familj? Berätta om det”, är exempel på suggestiva frågor.¹⁶¹ Om en ledande fråga ställs flera gånger kan den bli suggestiv istället. Barn som får frågor om en påhittad berättelse, kan lättare utveckla falska minnen om denna händelse. Förklaringen till detta är att ju fler gånger barn blir tillfrågade om en påhittad händelse, desto verkligare blir den i barnets minne. Detta kan också hända en vuxen, d.v.s. att man gör en *omedveten överföring*.¹⁶² Det är dock inte visat att barn alltid är påverkbara vid suggestiva frågor. Därför måste bedömningen göras utifrån barnets mognad och ålder, samt vilka frågor det handlar om.¹⁶³

4.5.4.4 Undvika upprepning av samma fråga

En återkommande kritik mot barnförhör är möjligheten att kunna ställa ledande frågor till barnet för att förtydliga svaret och få mer information. För små barn kan upprepade frågor uppfattas som att de har svarat ”fel” och därför finns det en större risk att de ändrar sitt svar.¹⁶⁴ Små barn vill nämligen ofta vara vuxna till lags och ändrar sitt svar eller fyller ut sin berättelse med påhittad information, för att ge det som de tror är det ”korrekta svaret”. Barn kan också ändra sina svar vid upprepande förhör under en längre tid.¹⁶⁵ Även vid upprepade öppna frågor finns det en risk att barnet tror att det ska ge ytterligare information och ändrar därför sin berättelse. Denna risk vid upprepad utfrågning, kan framförallt hända med barn över förskoleålder.¹⁶⁶

Ett sätt att minska otydliga svar från barn är att, skapa en trygg och varm miljö för förhöret. Då ger barn mer konsekventa och tydliga svar, samt påverkas mindre av ledande frågor.¹⁶⁷ Professorn Christian Diesen anser att förhørsledaren borde upplysa barnet innan förhöret, om att en fråga kan komma att upprepas under förhöret. Barnet ska veta att om samma fråga upprepas så är det för att förtydliga svaret och inte för att fel svar har lämnats. Små barn glömmer de upprepade frågorna och kan till slut utveckla en påhittad berättelse, ju mer de föreställer sig en händelse som de tillfrågas om.¹⁶⁸

---

¹⁶⁰ Cederborg, s. 65.

¹⁶¹ Cederborg, s. 78.

¹⁶² Bring, Diesen, Schelin, s.201.

¹⁶³ Bring, Diesen, Schelin, s.201.

¹⁶⁴ Bring, Diesen, Schelin, s. 255.

¹⁶⁵ Christianson, *Avancerad förhørs- och intervjuteknik*, s. 128.

¹⁶⁶ Christianson, *Traumatiska minnen*, s.120.

¹⁶⁷ Bring, Diesen, Schelin, s. 250-251.

¹⁶⁸ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 122.

4.5.5 Åklagarnas åsikter om förhörstekniken och förhørsledarnas kompetens

I en enkätundersökning gjort av Barnombudsmannen undersöktes polisens och åklagares hantering av misstänkta brott mot barn i åldrarna 0-6 år. Av 68 åklagare svarade 65 stycken. På frågan om hur ofta ledande frågor används, svarade över hälften av åklagarna (36 av 68) svarade att polisen använder ledande frågor ibland.¹⁶⁹ En femtedel (14 av 68) svarade att de används ofta. En utav åklagarna kommenterade detta med: *"Ju yngre barnet är desto oftare förekommer ledande frågor för att barnet skall förstå vad det skall prata med förhørsledaren om"*. En tredjedel av de åklagare som ansåg att polisens förhörsteknik inte var tillfredsställande skrev att polisen behöver mer utbildning och kunskap bl.a. om hur de ska tolka mycket unga barns svar för att kunna ställa rätt följdfrågor.¹⁷⁰ Åklagarna tycker också generellt att det är mycket svårt att förhöra barn under 6 år och nästintill omöjligt att förhöra barn under 3 år med de förhørsrutiner som finns idag. En utav åklagarna skriver: ... *"Vi har brist på duktiga barnförhørsledare och saknar ofta "coachning" från barnpsykolog och liknande som kan förklara hur en "typisk" 5-6 åring resonerar och vad en sådan kan förväntas kunna säga. Finns sällan bevis utöver barnets berättelse"*.¹⁷¹ Ett par åklagare ansåg att en barnpsykolog egentligen borde förhöra mycket unga barn. En annan åklagare skriver: *"Frågan är om inte barnpsykologer skulle kunna bidra med mer kompetens genom att medverka eller i vart fall finnas tillgängliga som "bollplank"*.¹⁷²

Åklagarna påpekar även att förhørsledarna ibland saknar kunskap om hur de ska prata med barnet. En åklagare skriver: *"Ordval, grammatik och abstraktionsgrad hamnar lätt för högt."* En annan åklagare tycker att förhørsledaren *"Lägger orden i munnen..."* och ställer *"... stängda frågor, ej paus så att barnet hinner svara..."* och *"... flera frågor på en gång"*. Fem av åklagarna skrev att det är viktigt med personlig fallenhet när man ska förhöra ett barn. En av dem skriver: *"Personlig fallenhet och ett genuint intresse för vad barnet försöker förmedla är ofta viktigare än kurser och utbildningar..."*.¹⁷³

Även antalet förhör undersöktes i enkäten. Det visades sig att tre femtedelar av åklagarna i undersökningen, svarade att det vanligtvis hålls två förhör med barnet. En fjärdedel svarade att ett förhör är vanligast och en femtedel av åklagarna svarade att det vanligtvis hålls tre förhör med barnet.¹⁷⁴ Över en tredjedel av åklagarna i undersökningen svarade att förhörens längd ligger vanligtvis på 21-30 minuter och endast en åklagare angav att förhöret pågår vanligtvis i 50 minuter eller mer.¹⁷⁵

¹⁶⁹ Barnombudsmannen, 2006:2, s. 56.

¹⁷⁰ Barnombudsmannen, 2006:2, s. 56.

¹⁷¹ Barnombudsmannen, 2006:2, s. 56.

¹⁷² Barnombudsmannen, 2006:2, s. 57.

¹⁷³ Barnombudsmannen, 2006:2, s. 57.

¹⁷⁴ Barnombudsmannen, 2006:2, s. 65.

¹⁷⁵ Barnombudsmannen, 2006:2, s. 66.

4.6 Barns minnesförmåga

Studier på barn visar att barn minns olika bra i olika åldrar.¹⁷⁶ Innan två års ålder, gör barnet ingen skillnad mellan sig själv och omvärlden. Kontakten med världen runt omkring sker med hjälp av känsel, hörsel, smak, syn och lukt. Händelser som lagras i minnet på ett litet barn tas fram på en omedveten nivå.¹⁷⁷ När barnet börjar lära sig gå, cykla, skriva osv. sker detta med det *procedurala minnesystemet*.¹⁷⁸ Först efter två års ålder börjar ett barns tal- och minnesförmåga utvecklas på riktigt. Barnet lär sig ett språk som hjälper barnet att organisera och lagra minnesinformation.¹⁷⁹ Även självbegreppet utvecklas från och med två års ålder, vilket gör att händelser struktureras och lagras i minnet utifrån denna referenspunkt. I och med denna utveckling av självbegreppet börjar även det episodiska minnet, d.v.s. *det personliga minnet*, att utvecklas vid ungefär två års ålder.¹⁸⁰ Med det episodiska minnet minns man händelser som har en personlig betydelse och som är kopplade till tid och rum.¹⁸¹ Exempel på sådana minnen kan vara, att man minns vad man åt till frukost imorse eller hur man firade sin födelsedag. Även små barn, kan komma ihåg händelser, t.ex. om de får ledtrådar i frågorna, även om deras redogörelser är kortare och inte lika uttömmande som en vuxens. Tvååringar kan minnas tre till sex månader bakåt i tiden. Barn i treårsåldern kan vid förfrågningar ge spontana redogörelser av händelser i vardagen eller händelser som särskiljer sig från vardagen. Vid tre och ett halvt år kan barnet ge en mer sammanhängande berättelse.¹⁸² Forskare har även visat att 4-åringar kan minnas händelser som har inträffat två år tidigare.

Det semantiska minnet, *kunskapsminnet*, börjar utvecklas vid fem års ålder. Barnet börjar kunna lagra kunskap och fakta (t.ex. att Stockholm är Sveriges huvudstad) och behöver inte ha kopplingar till personliga minnen för att komma ihåg hur denne lärde sig en faktauppgift, t.ex. att man satt i skolan när man lärde sig att Stockholm är Sveriges huvudstad. Trots att en 4-5 åringars ordförråd ligger på 900- 1500 ord¹⁸³ är sättet att uppfatta och resonera fortfarande begränsat till ett eget perspektiv hos barnet att se omvärlden med. Mellan fem och sju års ålder kan barnet kommunicera med en vuxen utan svårigheter men ordförrådet är trots allt inte lika stort som hos en vuxens. Därför kan barn i denna ålderskategori ibland ha svårigheter att uttrycka sig lika noggrant som en vuxen och kan då också missförstås.¹⁸⁴

---

¹⁷⁶ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 114-120.

¹⁷⁷ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 114.

¹⁷⁸ Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 8.

¹⁷⁹ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 115.

¹⁸⁰ Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 9.

¹⁸¹ Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 9.

¹⁸² Bring, Diesen, Schelin, s. 253.

¹⁸³ Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 11.

¹⁸⁴ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 116.

Barnet i sju års ålder har utvecklat en förmåga att resonera men det är fortfarande en statisk kunskap, d.v.s. de vet inte den praktiska innebörden av denna kunskap. Ett exempel är att även om ett förskolebarn har lärt sig att räkna till tjugo, förstår denne inte varför man behöver kunna göra det. Det är därför svårare för en sjuåring att svara på en fråga som ”Hur ofta hände det här du berättar om?”.¹⁸⁵ Detsamma gäller ålder- och längdskillnader, då en sjuåring fortfarande kan ha svårt att sortera föremål efter längd och kan tycka att den som är längst också är den äldste. Förskolebarn har också svårt att bedöma tid, t.ex. hur länge de har vistats på en plats eller hur länge sedan något hände. Detta kan man ibland avhjälpa genom att fråga om någon samtida händelse. Studier på både barn och vuxna visar nämligen att man minns händelser bättre om man kan komma ihåg andra personliga händelser som förelåg samtidigt som händelsen inträffade.¹⁸⁶ Ett exempel på detta kan vara att barnet inte minns *hur länge* händelsen varade men minns vilket tv-program som gick samtidigt. Man kan sedan med denna referenspunkt räkna ut tiden.

Åldersgruppen sju till tolv år börjar utveckla minnet, språkförmågan (ordförråd mellan 10000–40000)¹⁸⁷ och kunskapen. Omvärlden ses inte längre från barnets perspektiv utan denne kan även sätta sig in i en annan persons perspektiv. Barnet utvecklar även en ökad tidsuppfattning.¹⁸⁸ Även om barnet i denna åldersgrupp har kommit långt i den kognitiva och språkliga förmågan kan det dock ta längre tid att söka i minnet för barnet än för en vuxen.¹⁸⁹

Barnets förmåga att minnas bra kan bero på flera faktorer:¹⁹⁰

- Ifall det är en känsloladdad händelse
- Om barnet har varit delaktig i händelsen
- Om händelsen har betytt något för barnet
- Tiden mellan händelsen och när barnet berättar om händelsen
- Barnets ålder och om barnet kan förstå händelsen

Även andra faktorer spelar in:

- Om förhöret med barnet går rätt till
- Om barnet får berätta fritt

4.6.1 När barnet inte kan eller vill berätta

Även om barn från och med fem års ålder har en relativt god språklig kommunikationsförmåga ska man vara medveten om att vissa begränsningar som fortfarande finns. En sjuåring kan fortfarande ha svårigheter med att svara på frågor som har med längdskillnader, siffror och tid att göra. En förhållningsledare bör därför vara införstådd med detta och ställa frågor på ett

---

¹⁸⁵ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 117-118.

¹⁸⁶ Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 12.

¹⁸⁷ Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 11.

¹⁸⁸ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 118.

¹⁸⁹ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 120.

¹⁹⁰ Schelin, s.120.

sätt som är anpassat efter barnets förmåga att resonera. Exempelvis kan sjuåringar vilka har svårt att ange ålder för en person, välja ut en person ur en grupp vuxna som de anser liknar den de försöker beskriva åldersmässigt.¹⁹¹

Ett skäl till varför barnet inte berättar kan vara att barnet kanske saknar kommunikationsramen för att kunna förstå händelsen och berätta om den. Ett exempel på detta är då en förälder förgriper sig på sitt barn genom att invagga barnet i ett förtroende om att de hela tiden ”leker en speciell lek”. Barnet litar då på sin förälder och tror att det är normalt ”att göra som de gör tillsammans”. Då kan barnet inte heller berätta om något ”dåligt” som denne har gjort med föräldern.¹⁹²

När barn inte vill berätta kan det ibland bero på att de vill uppnå någon sorts belöning. Barnet kan även ha fått en viss uppmärksamhet och uppskattning i en polisutredning och vill då fortsätta att vara i centrum genom att hålla inne vissa detaljer.¹⁹³ Om ett barn inte heller får tillräckligt stöd kan det hända att barnet tar tillbaka sin berättelse. Detta kan ske om barnet känner sig ifrågasatt, inte trodd eller har utsatts för påtryckningar.¹⁹⁴

Då ett barn inte kan berätta om ett övergrepp kan detta även bero på att barnet känner sig osäker i situationen att bli utfrågad av en främmande person och inte p.g.a. att barnet inte minns något.¹⁹⁵ Det är möjligt att barnet har tappat förtroendet för vuxna helt och hållet och behöver då tid för att kunna våga berätta.

4.6.1.1 Kan barn ljuga om sexuella övergrepp?

Ibland händer det att barnet senare i förhören ändrar sin från början trovärdiga berättelse genom att lägga till fler förövare eller övergrepp. Detta kan förklaras med att barnet upplever för mycket svårhanterade känslor och stress vid berättandet. Dessa påhittade berättelser kan alltså ses som ett sätt att göra sig av med svek, ilska och kränkningen.¹⁹⁶

Det händer ibland att barn känner sig så pressade eller rädda att de tar tillbaka sin berättelse för att kunna återgå till den ”lugna” verkligheten som fanns innan avslöjandet. Detta, eftersom det skapar stor stress för barnet att berätta om jobbiga och känsloladdade händelser.¹⁹⁷ Barn kan även ljuga t.ex. för att skydda familjen eller t.o.m. skydda förövaren.¹⁹⁸ Barnet kan även ha blivit hotat och därför vågar denne inte att berätta. Ett barn som har blivit utsatt för sexuella övergrepp kan också känna skam och därför försöka förringa eller dölja vad det har varit utsatt för.¹⁹⁹

---

¹⁹¹ Christianson, *Traumatiska minnen*, s. s.135.

¹⁹² Schelin, s. 130

¹⁹³ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 120-121.

¹⁹⁴ Dahlström-Lannes, s. 136.

¹⁹⁵ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 121.

¹⁹⁶ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 125.

¹⁹⁷ Schelin, s. 131.

¹⁹⁸ Dahlström-Lannes, s. 129.

¹⁹⁹ Dahlström-Lannes, s. 129, Christianson, *Traumatiska minnen*, s. 135.

Barn berättar oftast sanningen från början men ledande frågor vid upprepade förhör kan få barnet att börja fantisera ihop en ny händelse.²⁰⁰ Om det har förflutit för lång tid mellan när brottet ägde rum och själva intervjun med barnet kan detta också påverka barnets minne.²⁰¹ Om barnet börjar ändra sitt svar vid upprepade frågor är sannolikheten störst att det första svaret är rätt.²⁰² Att tala sanning kan dock, beroende på hur gamla de är, vara något som barn anser är väldigt viktigt. Detta gäller särskilt barn i fyra- till åttaårsåldern. Det förekommer dessutom sällan att sexuella övergrepp som berättas spontant av yngre barn är påhittade. Inte heller samtycker de till ledande frågor som handlar om sexuella händelser om de inte har hänt.²⁰³ Minnen som är falska innehåller inte heller så många detaljer, utan bara allmänna beskrivningar.²⁰⁴ Att medvetet ljuga och fantisera ihop ett sexuellt övergrepp som de inte har upplevt ligger oftast utanför barns förmåga.²⁰⁵ De har oftast inte förmågan att behålla fantasiberättelser och att låta de verka trovärdiga.

Det finns en risk att föräldrar förmår barnet att berätta en osann historia om sexuella övergrepp för att tillskansa sig ett högt skadestånd vid t.ex. en vårdnadstvist. Detta sker då genom att barnet utlovas olika sorters belöningar för att göra det.²⁰⁶

Sammantaget behöver det alltså inte betyda att det som barnet har berättat i början inte stämmer, även då barnet förvränger eller tar tillbaka sin berättelse. Istället bör förhørsledaren fortsätta med att ge stöd och trygghet och kanske även ställa några allmänna frågor om skillnaden mellan sanning och lögn, för att barnet ska förstå allvaret i intervjun.²⁰⁷

4.6.1.2 Traumatiska minnen

Psykologisk forskning visar att barn minns en händelse mycket bättre om det är en särskild situation och om barnet har erfaren personliga konsekvenser utav dessa minnen.²⁰⁸ Vid två och ett halt till tre års ålder kan barn börja minnas känsloladdad information.²⁰⁹ Undersökningar på barn mellan tre och sju års ålder visar på att barn minns händelser som framkallar stress, rädsla och smärta mycket bättre. Studier visar också på att barn från tre till fyra års ålder minns särskilt det som är centralt och känsloladdat i trauman. Dock, kan de lättare glömma detaljer som har oväsentlig betydelse i situationen.²¹⁰ Sådan oväsentlig information, *perifer information*, glömmes

---

²⁰⁰ Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 22.

²⁰¹ Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 6.

²⁰² Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 139.

²⁰³ Socialstyrelsen rapport, *Barns minnesförmåga*, s.6.

²⁰⁴ Christianson, *Traumatiska minnen*, s. 114.

²⁰⁵ Christianson, *Traumatiska minnen*, s.135.

²⁰⁶ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 124.

²⁰⁷ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 132.

²⁰⁸ Schelin, s.119.

²⁰⁹ Schelin, s.113.

²¹⁰ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 120.

barn snabbare än vuxna. Detta är en anledning till att förhör med barn bör hållas snabbt efter ett misstänkt övergrepp.²¹¹

Även då någon kan minnas en känsloladdad händelse bättre, finns det även en risk för att man medvetet kan försöka glömma bort den, p.g.a. den stress och obehag som följer med händelsen.²¹² Ibland kan både vuxna och barn glömma en traumatisk händelse om den har inträffat tidigt i barndomen.²¹³ Fastän en traumatisk händelse är känsloladdad kan den alltså glömmas bort om t.ex. händelsen inträffade upprepade gånger.²¹⁴ Faktorer som kan orsaka att sexuella övergrepp glöms är om övergreppen skett när barnet var väldigt **ung** (ett till tre år), om övergreppen har skett **inom familjen** eller av en nära bekant och om barnet har utsatts för **upprepade övergrepp**.²¹⁵ Dessutom kan förekomsten av **grovt våld** i samband med övergreppen också bidra till glömska. Något som också kan försvåra framlockningen av den traumatiska händelsen kan vara om barnet inte har fått möjlighet att prata med någon den har **förtroende** för om vad som har hänt, vanligtvis föräldrarna. Barn som har upplevt traumatiska händelser, t.ex. olyckor utanför hemmet, men som får lugnande omvårdnad och trygghet av föräldrarna, kan lättare bearbeta den traumatiska händelsen. Barn som däremot har föräldrar som har orsakat deras trauma t.ex. vid sexuella övergrepp, får försämrad möjlighet att bearbeta traumat. Barnet skyddar sig då genom att separera ut de traumatiska händelserna i minnet från de andra lagrade minnena. De traumatiska minnen blir då inte en del utav barnets verklighet.²¹⁶

Det är dock viktigt att poängtera, att det inte handlar om att glömma händelsen för alltid, utan att dessa traumatiska minnen istället hamnar på en omedveten nivå som kan plockas fram med rätt förhörsteknik. Det kan vara genom *effektiva ledtrådar*, med vilka känsloupplevelser återskapas från miljön man befann sig i, t.ex. ljud, lukt, miljöer och ansikten.²¹⁷ Ett antal studier visar att man kan bevara perceptuella intryck från en händelse eller trauma oavsett vilken ålder man hade när händelsen inträffade. Experimentell forskning har också visat att återskapandet av minnesbilder ofta sker med detaljer relaterade till fysisk beröring, synintryck samt smak och lukt.²¹⁸ Genom att skapa en trygg och varm förhörsmiljö har barn det lättare att berätta om sexuella övergrepp samtidigt som de blir mindre påverkbara av ledande frågor.²¹⁹

---

²¹¹ Schelin, s. 122.

²¹² Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 16.

²¹³ Dahlström-Lannes, s. 128.

²¹⁴ Christianson, S-Å, *Traumatiska minnen*, s. 112.

²¹⁵ Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 5.

²¹⁶ Christianson, *Traumatiska minnen*, s. 112.

²¹⁷ Socialstyrelsen, *Barns minnesförmåga*, s. 17-18.

²¹⁸ Socialstyrelsen, *Barns minnesförmåga*, s. 17.

²¹⁹ Socialstyrelsens , *Barns minnesförmåga*, s. 25.

4.6.1.2.1 Intervjuteknik vid traumatiska minnen

Ett sätt för att komma åt traumatiska minnen kan vara att återskapa den miljö som man befann sig i och hur man kände sig vid tidpunkten för minnet.²²⁰ Man kan då låta barnet blunda och be barnet att förflytta sig tankemässigt tillbaka till miljön (t.ex. hur rummet såg ut) där händelsen inträffade och sedan fråga barnet hur denne kände sig då, vilka tankar den hade, om det fanns någon speciell lukt eller ljud, osv. Denna metod är en *kognitiv intervjuteknik* som utvecklades av forskare i USA på 1980-talet i syfte att användas med vuxna vittnen men som senare även utvecklades för att användas på barn.²²¹ Äldre barn har visats kunna förflytta sig tillbaka till platsen mentalt utan problem medan denna metod inte passar bra för tre- till fem åringar eftersom det är för abstrakt för dem.²²²

Enligt Sven-Åke Christianson bör förhørsledaren dessutom undvika att använda ord som "låtsas" och "föreställa sig" när man ber barnet att förflytta sig tillbaka mentalt, för att undvika att barn börjar fantisera. Man ska också poängtera för barnet att det är viktigt att bara berätta det de kommer ihåg i just den situationen och att de ska berätta högt.²²³

En intervjumetod för att komma åt detaljinformation från känsloladdade och traumatiska händelser är att fråga efter centrala detaljer. Det är detaljer som väcker känslor och detaljer kopplade till egna handlingar. Förhørsledaren kan då be barnet att beskriva, både med ord och med kroppsspråk, vilken känsla barnet förknippar det han/hon berättar om. Man kan också fråga efter olika sinnesintryck, t.ex. lukter.²²⁴

---

²²⁰ Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 32.

²²¹ <http://www.tryggaremanskligare.goteborg.se/pdf/Barnperspektiv.pdf>, s.6.

²²² Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 32.

²²³ Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 32.

²²⁴ Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 32.

5 Risker med felaktiga förhör och barnets trovärdighet

5.1 Bevisprövningen

5.1.1 Under förundersökningen

En åklagare får inte väcka åtal om bevisen i ett ärende inte är tillräckligt starka, dvs. det ska vara minimum ” tillräckliga skäl”. Detta kan leda till att många åklagare väljer att inte väcka åtal p.g.a. de höga kraven.

Det är dock inte bara de höga beviskraven som är orsaken till att förundersökningar läggs ner. En bra förhörsteknik vilken ger ett bra förhör med ett barn är lika avgörande. Enligt överläkaren Carl Göran Svedin borde barnutredare genomgå en kontinuerlig utbildning för att alltid ha den senaste kunskapen om hur barn förhörs på bästa sätt. Detta, för att öka möjligheten för att utsagan ska hålla för en juridisk prövning i domstolen.²²⁵ Nuförtiden får poliser som utreder sexuella övergrepp mot barn en viss utbildning i förhörsteknik men kompetensen mellan olika förhørsledare kan variera mycket.²²⁶ Skillnaden har inte legat i själva förhörstekniken utan i lyhördheten och medkännandet, d.v.s. den personliga förmågan att lyssna.²²⁷ Då kvalitén på själva förhöret inte är tillräckligt hög finns det en risk att barnet inte berättar tillräckligt detaljerat om övergreppet. Detta kan få till följd att bevisningen inte anses vara tillräcklig.²²⁸ Svar som tillkommit p.g.a. ledande frågor är också något som rätten eller försvararen kan påpeka på och underkänna.²²⁹

Men förundersökningar kan också läggas ner p.g.a. andra orsaker, som bristande kompetens hos åklagaren, dåligt samarbete mellan polis, socialmyndigheter och åklagare samt valet av sakkunniga. Medan vissa åklagare hade beslutat att driva målet vidare, kan andra fatta beslutet att lägga ner fallet. Det finns en skillnad mellan åklagardistriktet och åklagare. Det är även viktigt, *hur* utredningsarbetet planeras och fördelas mellan de olika myndigheterna för att på bästa sätt driva förundersökningen framåt.²³⁰

---

²²⁵ Svedin, Banck, s.182-183.

²²⁶ Sutorius, s. 276.

²²⁷ Sutorius, s. 276.

²²⁸ Diesen, (red.), s. 100.

²²⁹ Diesen, (red.), s. 100.

²³⁰ Diesen, (red.), s.52.

5.1.2 Under rättegången

I brottmål ska beviskravet vara ”ställt utom rimligt tvivel”. Att det exakta antalet övergrepp inte kan fastställas och att varje enskild handling inte kan fixeras till tid och plats utgör dock inget hinder mot en fällande dom.²³¹ I NJA 1980 s. 725 och NJA 1992 s. 446 fastställdes det att det inte är tillräckligt med att målsäganden är mer trovärdig än den tilltalade för en fällande dom. Det krävs att målsäganden är **fullt tillförlitlig**. Med andra ord krävs det stödbevisning.²³² Enligt HD:s praxis kan målsägandets sagan läggas till grund för en fällande dom *om* utsagan bedöms vara tillförlitlig ”i belysning av vad som i övrigt har framkommit i målet”.²³³

Domstolarna använder bl.a. vissa kriterier för att pröva denna tillförlitlighet. Kriterierna har hämtats delvis från psykologin och delvis från domarerfarenheter. Särskilt av HD-domaren Torkel Gregow.²³⁴ Enligt Helena Sutorius krävs det, för att barn ska anses vara tillförlitliga, att kvalitén på utredningen är hög samt även genom att engagera sakkunniga. Detta, om det finns behov av särskild sakkunskap för att göra psykologiska bedömningar.²³⁵

Eftersom vi har *fri bevisprövning* i Sverige (RB 35:1), kan åklagaren lyfta fram det bevis han vill och domstolen har rätt att fritt värdera den bevisning som har lyfts fram. Genom *bevisprövningen* görs en bedömning huruvida rätten kan godta eller förkasta åklagarens påstående. För detta krävs att gärningsbeskrivningen på goda grunder kommer fram till en slutsats om sanning.²³⁶ Genom *bevisvärderingen* prövar rätten vilket värde de enskilda bevisen ska ha och även vilket värde de olika bevisen ska ha i förhållande till varandra. Exempelvis kan ett spår av en sperma på barnet, som kan kopplas till en förövare, utgöra ett självständigt och *direkt bevis* medan ett vittne som tagit emot barnets berättelse om vad som har inträffat, utgör ett *indirekt bevis*.²³⁷ Den indirekta bevisningen kan även värderas som ett *hjälpfaktum*, om det finns ett direkt bevis att hänföra det till, som t.ex. barnets egen utsaga.

Den fria bevisprövningen innebär att det finns möjlighet för domstolen att döma på enbart målsägandens uppgifter även fast annan stödbevisning saknas. Detta är enligt HD i NJA 1994 s.49 inte tillämpligt i mål där barnet är under tre år. Då krävs det även stödbevisning som t.ex. DNA av förövaren i barnets kropp eller på brottsplatsen i nära tidsmässig anslutning till det påstådda brottet.²³⁸ HD:s exempel på stödbevisning är dock inte krav på vad som ska anses vara tillräckligt bevis men ändå tycks åklagare inte

---

²³¹ NJA 1991 s. 83.

²³² Mål nr B 1939-04, s.8.

²³³ NJA 1992 s. 446 (s. 464).

²³⁴ Socialstyrelsen, *Den rättsliga hanteringen*, s. 50.

²³⁵ Sutorius, s. 318.

²³⁶ Diesen, (red.), s. 60.

²³⁷ Diesen, (red.), s. 64.

²³⁸ Socialstyrelsen, *Den rättsliga hanteringen*, s.48.

leda utredningar till åtal där målsäganden är i förskoleåldern, då det är svårare för domstolen att fästa tilltro till barnets utsaga ju yngre de är.²³⁹

5.1.3 Alternativa förklaringar till brottet

Oftast utgör det viktigaste bevismedlet i rätten, barnets utsaga, vilket har tillkommit under förhör i förundersökningen.²⁴⁰ Men det finns många svårigheter vad gäller att bedöma trovärdigheten i utsagor i mål där ord står mot ord och annan bevisning saknas.²⁴¹ Enligt Christian Diesen, finns det en risk att domstolen gör en subjektiv bevisvärdering om t.ex. bevisning saknas.²⁴² Rätten kan då p.g.a. åklagarens oprecisa gärningsbeskrivning, börja söka alternativa förklaringar till åklagartemat för att göra gärningsbeskrivningen fullständig igen. Diesen menar att rätten inte upptäcker luckorna p.g.a. den ofullständiga gärningsbeskrivningen och anser att bevisvärderingen i dessa fall bör delas upp i enskilda delar. Detta, för att sedan pröva varje rekvisit var för sig.

Det finns även en risk att rätten överskattar alternativa förklaringar. Om den tilltalades försvarare lyckas komma med andra rimliga förklaringar finns det en risk att rätten tycker att någon utav dessa förklaringar kan vara rimliga. Rätten kan då ogilla åtalet bara för att en skicklig försvarare lyckas måla upp tänkbara hypoteser.²⁴³

5.2 Rättsfallsanalys

Katrin Lainpelto, doktorand i processrätt på Juridicum vid Stockholms universitet, har med några kolleger år 2004 samlat in 236 domar från tingsrätter rörande övergrepp mot barn. I tolv utav dessa domar från år 2004 fanns det synpunkter på förhöret med barnet. År 2006 har Katrin Lainpelto samlat in 255 domar och i 10 utav dessa har man kritiserat förhören. Jag har valt att välja ut tre rättsfall utav hennes samling där förhörstekniken har kommenterats eller kritiserats. De två första är från år 2004 och den tredje från år 2006.

5.2.1 Mål B 2173-04 Stockholms tingsrätt 2004-09-24

5.2.1.1 Bakgrund

Målsäganden A är barn till B, mamma och C, pappa. Målsäganden var tre och ett halvt år gammal vid den påstådda gärningen och gick på förskola.

---

²³⁹ Socialstyrelsen, *Den rättsliga hanteringen*, s. 49

²⁴⁰ Diesen, (red.), s. 58.

²⁴¹ Diesen, Christian, s.62.

²⁴² Diesen, Christian, s 35.

²⁴³ Diesen, Christian ,s.38.

Den tilltalade, M, arbetade som barnskötare på förskolan på avdelningen där A gick. Den 14 mars 2004 upptäckte B och hennes syster att A hade värk och var röd i underlivet. Enligt B och hennes syster lämnade A samma dag uppgifter till dem om att M hade berört henne i underlivet. Polisanmälan mot M gjordes om misstänkt *grovt sexuellt utnyttjande av underårig*.

5.2.1.2 Videoförhören

Den 16 mars 2004 hölls det första videoförhöret vilket inte blev utskrivet. Enligt åklagaren kom A inte in på den påstådda gärningen och nämnde inte den tilltalades namn. Det andra förhöret hölls den 17 mars och en spansktalande tolk var närvarande (A talar både svenska och spanska och hon blandade dessa två språk vid detta förhör). Under förhöret satt A i sin pappas knä. Den 21 mars 2004 hölls det tredje förhöret på förskolan. Halva videoupptagningen från detta förhör spolades bort hos polisen men ljudet från upptagningen fanns kvar. Det fjärde förhöret den 22 april 2004 hos polisen hölls på begäran av M:s försvarare. Vid de två senaste förhören fanns ingen tolk närvarande. A använder ett par spanska ord i båda dessa förhör.

5.2.1.3 Domstolens synpunkter om förhören

I målet saknades vittnes- och medicinsk bevisning. Därför fick A:s utsaga en central roll för bevisprövningen. Domstolen börjar med att påpeka att det finns vissa kriterier för en utsageanalys och hänvisar till NJA 1992 s.446. Tingrätten är dock tveksam till Torkel Gregows kriterier, om dessa kriterier utvecklade för vuxna, även kan tillämpas på barn. Utöver de vanliga kriterierna som avgör målsägandeförhörets bevisvärde, bl.a. att uppgifterna framstår som sannolika och inte motsägs av annan utredning, ska förhöret även ha utförts på ett kompent sätt. Detta innebär att förhören ska ha skett på ett förutsättningslöst sätt utan inslag av ledande frågor. Förhørsledaren bör även ha ställt följdfrågor för att låta den hörda utveckla sig. Domstolen tar även upp svårigheten med att få ut detaljer ur ett litet barn och att *detaljriteriet* i en utsaga därför måste bedömas i förhållande till barnets förutsättningar och språk.

Tingrätten ger ett antal kritik på förhören i detta mål. Först och främst var det en brist att det första förhöret inte skrevs ut. Vid det andra förhöret har vissa ord inte översatts på ett sådant sätt att A kunde förstå alla frågor. Förhørsledaren ställde även frågorna på varandra innan A hunnit svara på dem. Dessutom använde förhørsledaren M:s namn ofta vilket man måste ha i åtanke. Följdfrågor ställdes inte heller efter vissa svar, t.ex. när A berättade om vissa barn som hon lekt med. Tingsrätten anmärker även på förhöret den 17 mars 2004 då A:s pappa satt med och hade A i sitt knä. Under detta förhör hände det att pappan ibland uppmanade A att berätta det hon tidigare hade berättat för honom. Tingsrätten säger vidare, ” *att det finns brister i förhören lär vara ofrånkomliga när det är fråga om att förhöra ett litet barn men, som sagt, svårigheterna vid bevisvärderingen ökar*”. Oavsett dessa

tvksamheter i förhören, kom tingsrätten fram till att dessa hade hållits på ett tillräckligt korrekt och kompetent sätt.

Domstolen konstaterar att när förhørsledaren har gett A en docka på förskolan och bett A att visa vad M hade gjort, har A visat med detaljer på dockan som visar på att det är en verklig upplevelse som A beskriver. A har lagt sig ner på golvet och tryckt sin mun mellan dockans ben. A har även berättat ” *inriktat och utan variation* ” om vad M har gjort mot henne under alla förhör, något som också talar för A:s trovärdighet.

Det som talade emot A:s trovärdighet är att hon i det första förhöret har sagt att det var hennes två lekkompisar på förskolan som har rört henne mellan benen. Det framkom även av A att barn har slickat på dockor. Tingsrätten påpekade för övrigt att vissa uppgifter från A i förhören var svåra att förstå och att det hade varit värdefullt om det hade funnits en psykolog vid polisförhören för att uttala sig om A:s uppgifter.

Med hänsyn till de ovanstående resonemangen och med särskilt beaktande av A:s ålder ansåg tingsrätten att A:s uppgifter ensamma inte kunde läggas till grund för ett bifall till åtalet. Inte heller utredningen i övrigt (förhören med A:s föräldrar, personal på förskolan och M) kunde ge tillräckligt stöd och därför ogillades åtalet.

5.2.1.4 Kommentrar

Förhören i detta fall har inte gått till enligt riktlinjerna som finns. Förhör *ska* skrivas ut och förhören ska filmas i sin helhet.²⁴⁴ Förhørsledaren har inte låtit flickan få utrymme att tala eftersom frågorna har ställts på varandra. Detta skapar signaler för barnet att det ” tjänar inget till ” att prata eftersom det är den vuxne som har fakta och som vet svaren.²⁴⁵ Enligt Ann-Christin Cederborg, bör förhørsledaren fokusera mer på det som barnet tidigare har berättat om, när man vill få ut mer information från barnet. I detta fall ställde förhørsledaren nästan inga följdfrågor och använde den tilltalades namn ofta. Detta kan vara en brist då barn påverkas lättare av en vuxen under ett förhör t.ex. beroende på hur frågorna ställs och hur den vuxne upplevs. Oavsett dessa brister kom tingsrätten fram till att förhören har hållits på ett kompetent sätt, något som kan verka förvånande. Det verkar som att domstolen tar för givet att det alltid finns brister i förhör med små barn och att man inte kan komma ifrån det. Något som också är anmärkningsvärt är att domstolen tycker att det hade varit värdefullt om en psykolog hade varit med vid förhören för att tolka flickans uppgifter. Här kan man ställa sig frågan: om en psykolog hade tolkat flickans uppgifter och domstolen hade fått större förståelse för utsagan, hade domen blivit annorlunda då?

---

²⁴⁴ Åklagarmyndigheten, handbok, s. 15.

²⁴⁵ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 130.

5.2.2 Mål B 6374-04 Svea Hovrätt 2004-11-30

Lars J stod åtalad för **misshandel och grovt sexuellt utnyttjande av underårig**. Målsäganden var Rickard J, Lars son.

5.2.2.1 Domstolens synpunkter om förhören

Hovrätten konstaterar först att när en berättelse har lämnats av *”ett så litet barn som Rickard måste stor försiktighet iakttas”*. Hovrätten säger vidare att bevisvärderingen kompliceras inte bara av att utsagan spelas upp av videoförhör, utan även för att det dessutom har förflutit lång tid mellan de påstådda brotten och polisförhören. I likhet med tingrätten tyckte hovrätten att Rickard hade gett beskrivningar av sexuella handlingar som gav intryck av att dessa var självupplevda.

Vidare följer en viss kritik av hovrätten vad gäller förhörsmetoden. Först konstaterar hovrätten att den sammanlagda förhörstiden med Rickard har överstigit tre timmar. Rickard har då ofta tappat koncentrationen under förhören och sagt att han inte orkar mer. Ibland har det t.o.m. hänt att Rickard har velat ta tillbaka sina uppgifter. Förhören har trots allt fortsatt vid dessa tillfällen. Ledande frågor har ofta ställts av förhørsledaren och sammanfattat Rickards tidigare uppgifter om de påstådda övergreppen. Detta, för att uppgifterna ska kontrolleras och för att återfå Rickards uppmärksamhet. Hovrätten tyckte inte att detta var en säker förhörsmetod, speciellt då barnet känner sig trött och är okoncentrerat. Hovrätten ansåg därför att förhören var *”behäftade med betydande brister”*. Dessutom tyckte hovrätten att det fanns vissa uppgifter i Rickards berättelse som stred emot den övriga utredningen och att han hade *”uppenbara fantasier”*. Detta minskade tilltron till hans berättelse. Hovrätten undersökte då om det fanns annan bevisning i målet för en fällande dom.

Terapisamtalen med psykologen innehöll fler ledande frågor än ett polisför, något som psykologen förklarade med att det var en viktig del av behandlingen, att få Rickard att formulera vad han känner. Hovrätten tyckte ändå att det stora antalet ledande frågor försvagade bevisvärdet av psykologens uppgifter och därmed Rickards utsaga. Hovrätten fann att det inte heller fanns något säkert stöd som vittnesmålen kunde ge för Rickards berättelse och prövade då alternativa hypoteser. Slutligen, fann hovrätten att Rickard kan ha påverkats av att han hade fått viss kännedom om de sexuella övergrepp som Rickards syster hade blivit utsatt för av Lars år 2001.

Sammantaget fann hovrätten att, *”utredningen innehåller sådana brister”* att det inte kunde ställas utom rimligt tvivel att Lars förgripit sig på Rickard. Åtalet ogillades.

5.2.2.2 Kommentar

Förhöret *bör* hållas senast två veckor efter det att åklagaren har beslutat att inleda förundersökning. Annars finns det risk att barnet påverkas av andra

eller glömmet vissa detaljer. I detta fall har det förflutit långt tid innan förhören hölls och bevisvärderingen komplicerades då, något som hovrätten påpekar. Det är beklagligt att förhören har varit för långa, eftersom pojken koncentrationsförmåga har påverkats. Att Rickard har tagit tillbaka sina uppgifter kan dock bero på att han har känt sig ifrågasatt, inte trodd eller utsatt för påtryckningar.²⁴⁶ Rickard kan ha känt sig pressad och har då istället tagit tillbaka sin berättelse, för att gå tillbaka till den "lugna" verkligheten som rådde innan. Däremot är hovrättens uppfattning om att det fanns "uppenbara fantasier" i Rickards berättelse, oroväckande. Hovrätten går inte in närmare på vilka dessa fantasier kan vara. Ur en psykologisk synvinkel är det normalt att barnet ibland ändrar sin trovärdiga berättelse från början t.ex. lägger till flera övergrepp. Detta förklaras med att det blir för mycket svåra känslor och stress att hantera för barnet. Om barnet hittar på berättelser är detta ett sätt för barnet att göra sig av med ilska, svek och kränkningen.²⁴⁷ Om barnet ändrar sitt svar vid upprepade frågor är det störst sannolikhet att det första svaret är rätt.²⁴⁸ Hovrätten diskuterade inte kring dessa psykologiska förklaringar, något som kan vara beklagligt eftersom risken är stor att rätten kommer med sina egna förklaringar. Rätten låter bevisvärdet sänkas vid vissa tveksamhet, även om det finns psykologiska förklaringar.

5.2.3 Mål B 2851-06 Falu tingsrätt 2006-12-29

Markus L stod åtalad för **våldtäkt mot barn**. Målsägande, Markus dotter, var tre år gammal vid händelsen.

5.2.3.1 Domstolens synpunkter om förhören

Angående förhören med målsäganden var tingsrättens uppfattning följande: *"förhören med målsäganden har skett på ett kompetent sätt och under betryggande former. Det förekommer ledande frågor från förhørsledarens sida och frågor upprepas. Förhören måste dock ses mot bakgrund av målsägandens ringa ålder och det kan inte ställas lika höga krav på att sådana förhör är fria från ledande frågor. Det kan krävas ledtrådar för att leda in ett så litet barn på ett visst sammanhang och ett visst mått av ledande frågor måste accepteras. Inte heller kan man räkna med att alla svar blir fullständigt begripliga och fria från motsägelser."*

Tingsrätten fann att flickans berättelse var trovärdig, då hon lämnat uppgifter spontant under förhören. Det som målsägande berättade "ingår inte i hennes föreställningsvärld" och talade för att händelserna var självupplevda. Det fanns även medicinsk bevisning som stärkte bevisen. Tingsrätten fann åtalet styrkt.

---

²⁴⁶ Dahlström-Lannes, s. 136.

²⁴⁷ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 125.

²⁴⁸ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 139.

5.2.3.2 Kommentarer

I denna dom fanns det ingen kritik mot förhöret. Det som dock kan vara anmärkningsvärt är att ledande frågor accepteras i större utsträckning när det handlar om små barn under 5 år och att det ” *inte går att ställa lika höga krav på att sådana förhör är fria från ledande frågor*”. Å ena sidan är det bra att det inte ställs lika höga krav på små barn som på äldre barn, å andra sidan minskar bevisvärdet på svaren som tillkommit genom för många ledande frågor. Om ledande frågor används ofta under ett förhör borde barnets motståndskraft testas mot ledande frågor. Detta kan ske genom att ställa vanliga frågor utanför ämnet som innehåller suggestioner och förslag till svar. Om barnet kan motstå suggestion kan svar på tidigare ledande frågor också ha ett starkt bevisvärde.²⁴⁹

5.3 Bedömning av barnets trovärdighet och tillförlitlighet av barnets utsaga

Det centrala i polisförhören är att barnet ska berätta om övergreppet/ övergreppen i så mycket detaljer som möjligt eftersom det är *brottet* i sig som är mest intressant i utredningen och inte motiven.²⁵⁰ Den misstänkta brottsliga gärningen ska beskrivas som ett konkret handlande från gärningsmannens sida och då är det viktigt att förhöret har med detaljer om varje specifik övergrepp. Huruvida ett barns berättelse är *trovärdig*, är det åhörarens subjektiva uppfattning som avgör ifall utsagan uppfattas som sann, överdriven eller påhittad.²⁵¹ Enligt Christian Diesen och Helena Sutorius bör förhöret, för bedömningen av barnets trovärdighet, ge en bred bild av barnets utvecklingsnivå, mognad, känslomässiga status, ordförråd, språkförståelse, erfarenheter och referensramar. Det är inte ofta som all denna viktiga information kommer med under polisförhöret och därför måste förhör kompletteras med annan bevisning, som psykologsamtal och sakkunnigutredning.²⁵²

5.3.1 Förhörsteknik avgörande

Juridiskt sett har det egna berättandet ett högre värde än när man berättar genom att svara på frågor. När man förhör barn ska man helst inte avbryta när denne berättar. Istället bör man vänta med frågor tills barnet är färdig med sitt berättande.²⁵³ När ett litet barn förhörs är det dock inte säkert denne kan ge en sådan utsaga som stämmer in på juridikens regler för att en berättelse ska bli så detaljerad som möjligt. Då kan det vara svårt att undgå att avbryta och ställa ledande frågor för att förtydliga barnets svar på en fråga för att vara helt säker på att barnet menar vad den precis har sagt.²⁵⁴

²⁴⁹ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 140.

²⁵⁰ Socialstyrelsen, *Den rättsliga hanteringen*, s. 32.

²⁵¹ Diesen, (red.), s. 67.

²⁵² Socialstyrelsen, *Den rättsliga hanteringen*, s. 32.

²⁵³ Socialstyrelsen, *Den rättsliga hanteringen*, s. 32.

²⁵⁴ Bring, Diesen, Wahren, s.199.

Det finns även en risk att barn tycker att förhørsledarnas frågor är för svåra och förstår inte frågornas syfte.²⁵⁵ Därför borde polisen anpassa sig efter barnets ålder och efter barnets individuella behov d.v.s. barnets utveckling, sociala situation och personlighet. Hänsyn måste dessutom tas till brottets grovhet och gärningsmannens identitet.²⁵⁶

Studier gjorda av Ann-Christin Cederborg, visar att förhørsledarna inte alltid är så kompetenta på att förhöra barn. I ett utav hennes undersökningar kom hon fram till att förhørsledarna pratade i genomsnitt 71 % av förhörstiden medan barnet endast hade 21 % av tiden. Detta kan tolkas som att förhørsledarna får mer utrymme att prata än barnet. Då finns det en risk för att förhørsledaren leder barnet till att berätta en ”förväntad” utsaga.²⁵⁷ I en annan undersökning år 2000 på 72 barn som förhördes för första gången, visade det sig att ledande frågor används för ofta. Av alla frågor som ställdes om övergreppen var 52 % ledande och 57 % av barnens detaljer om övergreppet kom efter sådana frågor.

Antalet förhör med barn bör hållas till ett tillfälle enligt 17 § FuK. Men i verkligheten sker det oftast fler förhör för att man ska kunna få fram en utsaga som kan hålla för juridisk prövning.²⁵⁸ Det tar oftast tid för ett barn att förstå vad syftet med förhören är och att få barnets förtroende för förhørsledaren för att berätta. Ett barns lägre koncentrationsförmåga kan också leda till att fler tillfällen behövs. Vid upprepade förhör finns det dock en risk att barnet börjar komma med ny och påhittad information, vilket kan förklaras av naturliga psykologiska skäl. Men även ny information kan uppkomma som gynnar processen.²⁵⁹

5.3.2 Tillförlitligheten i barnets utsaga

Barn kan ha svårt att bedöma tid, t.ex. hur länge sedan något hände. Barn har även svårt för att bedöma ålder på personer. Dessutom är det svårt för dem att berätta på ett klart och sammanhängande sätt. Detta kan minska tillförlitligheten i barnets utsaga även om man med rätt metod kan försöka närma sig ett svar på tiden eller åldern. Exempelvis genom att låta barnet välja ut på en bild med en grupp människor i olika åldrar, den som mest liknar förövaren åldersmässigt.²⁶⁰

För att få en tillförlitlig utsaga från barnet ska förhørsledaren inte använda ett komplicerat språk. Helst ska det vara enkla, korta meningar och inga

---

²⁵⁵ Bring, Diesen, Wahren., s.200.

²⁵⁶ Bring, Diesen, Wahren., s. 200.

²⁵⁷ Bring, Diesen, Wahren, s. 200.

²⁵⁸ Bring, Diesen, Wahren, s. 201.

²⁵⁹ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 143.

²⁶⁰ Christianson, Engelberg, Holmberg, s. 118.

laddade ord.²⁶¹ Förhørsledaren bör använda öppna, inviterande frågor som tillåter barnet att berätta fritt med egna ord.²⁶² Barnet ska inte heller bli avbrutet under sitt berättande utan känna att förhørsledaren är intresserad av vad han eller hon har att berätta.²⁶³ Forskare är i allmänhet eniga om att öppna frågor ska helst användas men ibland är öppna frågor inte lämpliga för barn under fyra år speciellt om barnet är rädd.²⁶⁴ Då hjälper det att ge neutrala ledtrådar för att barnet ska våga berätta något. Ledande frågor kan även vara nödvändiga för att få barnet att minnas om faktiska händelser samt för att förtydliga och samordna minnesbilder.²⁶⁵

5.3.2.1 Skillnad mellan juristens och psykologens tilltro till barnets berättelse?

5.3.2.1.1 Juristerna

Med *tillförlitlighet* menas vilket bevisvärde som ska tillmätas utsagan och huruvida utsagan kan "konfronteras" av andra utsagor och fakta.²⁶⁶ För att en utsaga ska vara hållbar i rätten, krävs det att den är detaljerad vad gäller tid, plats och hur.²⁶⁷ För att en utsaga ska vara tillförlitlig, ska den enligt NJA 1993 s.616:

- vara sammanhängande
- detaljerad och klar
- inte innehålla svårförklarliga punkter
- inte på ett annat sätt väcka tveksamhet om berättarens trovärdighet

Om stödbevisning saknas kan det vara svårt att bedöma ett barns berättelse om påstådda sexuella övergrepp. Därför utgår jurister ifrån några subjektiva kriterier när de ska bedöma huruvida barnet är tillförlitligt eller inte.²⁶⁸

Ann-Christin Cederborg har studerat hur jurister skapar en bild av barnens trovärdighet i domarna. Dessa bilder byggde framförallt på tolkningar av uppträdandet vid polisförhör och i domstol. Barnens förmåga eller oförmåga att berätta om det påstådda sexuella övergreppet har beskrivits av juristerna i dessa domar med utgångspunkt vad som är juristernas syn på normala förmågor hos barn i olika åldrarna.²⁶⁹ Barnen beskrevs utifrån vad juristerna hade fått för intryck av dem utan att ta hänsyn till hur intervjun hade gått till. Enligt Ann-Christin Cederborg finns det risk att barnet anses vara ensam ansvarig för redogörelsen för vad som har inträffat.

---

²⁶¹ Dahlström-Lannes, s. 130-131.

²⁶² Cederborg, s. 69.

²⁶³ Cederborg, s. 59.

²⁶⁴ Christianson, *Traumatiska minnen*, s. 136.

²⁶⁵ Cederborg, *Traumatiska minnen*, s. 68.

²⁶⁶ Diesen, (red.), s. 67.

²⁶⁷ Bring, Diesen, s.182.

²⁶⁸ Cederborg, s.43.

²⁶⁹ Cederborg, s.44.

5.3.2.1.1 Torkel Gregows kriterier

Justitierådet Torkel Gregow har i en artikel sammanställt omständigheter vilka enligt honom har betydelse för hur man ska avgöra om ett barns berättelse är tillförlitlig.²⁷⁰ Torkel Gregow vill dock betona att tillämpningen av dessa kriterier ska ske restriktivt då man ska avgöra bevisvärdet av en utsaga, ska det ske med hänsyn till den enskilda personens individuella förutsättningar.²⁷¹

Det första kriteriet av Gregow innebär att om målsägandens *uppgifter ändras vid varje förhörstillfälle*, talar detta för att utsagan inte är riktig. Fast om målsäganden eller vittnet ändrar utsagan bara lite t.ex. övergreppens omfattning, ska detta inte påverka tillförlitligheten. Då ska det finnas en godtagbar förklaring till detta som t.ex. målsägandens ålder. Nästa kriterium tar sikte på huruvida målsäganden ”i viktiga avseenden” har lämnat *oriktiga, orimliga eller motstridiga uppgifter*. Om berättelsen är oriktig i de delar som går att kontrollera kan berättelsen även vara oriktig i övriga delar. Vid tillitsbedömningen har det även betydelse för om berättelsen innehåller *detaljer*. Något som domstolen måste beakta är om målsäganden har någon *anledning att lämna oriktiga uppgifter* p.g.a. psykisk ohälsa, fantasi eller någon annan påverkan. Rätten ska även bedöma *trovärdigheten* av barnets berättelse d.v.s. på vilket sätt den har lämnats. En spontan och sammanhängande berättelse kan öka trovärdigheten även om man inte kan begära detta av ett barn. Man måste vara försiktig när man gör denna subjektiva bedömning. Gregow tar även upp det faktumet hur barnet har uppträtt under den tiden övergreppen pågick och tiden efter. Domstolen bör vara försiktig med denna bedömning eftersom ett barn kan uppträda annorlunda p.g.a. andra orsaker också som t.ex. dåliga familjeförhållanden. Som ett sista kriterium, menar Gregow att barnets berättelse *inte bör strida emot teknisk eller medicinsk bevisning*.²⁷²

Det finns flera författare som har kritiserat denna uppställning av Gregow, bl.a. Christian Diesen och Helena Sutorius. Härnedan följer en sammanfattning av vad Diesen och Sutorius anser om Gregows kriterier.²⁷³ Kriteriet om att *berättelsen inte ska ändras väsentligt*, ifrågasätts av författarna. Minnet förändras nämligen under en längre tid eftersom våra minnesbilder lagras, påverkas och bearbetas. Speciellt vid traumatiska minnen kan den drabbade personen inte berätta allt på samma gång och det tar tid att minnas allt i detalj. För ett litet barn kan detta kriterium, att berättelsen ska vara konstant, bli svår att uppnå. Enligt Diesen och Sutorius borde bristande konstans istället vara något som kännetecknar ett litet barns berättelse. Diesen och Sutorius ser även ett problem med *detaljkriteriet* i berättelsen. Ett litet barn har inte samma språkliga förmåga och förståelse för att uttrycka sig. Oftast är det mycket svårt att få fram detaljer av barn, speciellt om flera övergrepp har skett. Ledande frågor måste då ofta användas som tyvärr kan sänka värdet i bevisningen. Däremot, om barnet

²⁷⁰ Gregow, s. 517-521.

²⁷¹ Gregow, s. 509.

²⁷² Gregow, s. 517-521.

²⁷³ Diesen, (red.), s.67-68.

berättar detaljer i periferin eller om barnet berättar detaljer om den vuxnes sexuella beteende som ett litet barn normalt inte har kunskap om, ökar tillförlitligheten till barnets utsaga.²⁷⁴ Detaljriteriet måste bestämmas utifrån barnets ålder och brottets grovhet. Ledande frågor behöver inte alltid minska tillförlitligheten i barnets svar, eftersom man måste se till *hur* svaren har getts, t.ex. om barnet ger ny information i svaret eller bara ger en bekräftelse. Om barnet dessutom har stått emot suggestioner i andra ledande frågor, då kan svaren ha ett högt bevisvärde även om de har erhållits genom ledande frågor. Till sist kritiserar också kriteriet hur barnet har uppträtt under den tid då övergreppen pågick och efter. Även här anser Diesen och Sutorius att bara för att offret inte visar upp tecken på symptom behöver det inte betyda att barnet inte blivit utsatt för sexuella övergrepp.

5.3.2.1.2 Psykologerna

Enligt psykologen Sven-Åke Christianson kan tillförlitligheten i barnets vittnesmål variera. Det som avgör är samspelet mellan barnets utvecklingsnivå, känslomässiga tillstånd och det sammanhang barnet utfrågas i.²⁷⁵ Christianson sammanställer ett antal omständigheter som antingen kan öka eller minska tillförlitligheten i barns vittnesmål:²⁷⁶

- Barnets ålder: Yngre barn kan ha svårare att minnas p.g.a. att den kognitiva förmåga och språket inte är tillräckligt utvecklat än.
- Frågorna: Börja med öppna frågor och sedan med igenkänningsfrågor som underlättar och ökar tillförlitligheten i utsagan.
- Utfrågaren: En anhörig eller en person som barnet känner kan öka tillförlitligheten i barnets utsaga.
- Atmosfär: Om barnets utsaga kommit till i en icke hotfull atmosfär bör man lite på barnets vittnesmål.
- Utfrågarens utgångsläge: Om föräldrarna inte har påverkat barnet med antydningar innan förhørsledaren träffar barnet ökar tillförlitligheten i dennes vittnesmål.
- Antal utfrågningar: Det finns en risk att barnet kommer med "ny" information om flera förhör hålls. Att förhöra barnet direkt efter händelsen kan öka tillförlitligheten i barnets vittnesmål.
- Barnet är konsekvent: Om barnets vittnesmål är konsekvent vid alla förhörstillfällen bör man lite på barnets vittnesmål.
- Vad frågorna handlar om: Barn minns bäst egna handlingar, central händelseinformation, känslomässiga och kroppsliga upplevelser.
- Tiden som går efter händelsen: Barn glömmer bort relativt snabbt handlingar och detaljer som inte är känslofyllda.

Barns berättelser om sexuella övergrepp är ytterst sällan påhittade särskilt då barnet själv och spontant berättar om det. När barn i åldersgruppen fem till tolv år berättar om övergrepp visar de sig så gott som alltid välgrundade, enligt Sven-Åke Christianson.²⁷⁷ Enligt Christianson kan det självklart

---

²⁷⁴ Diesen, (red.), s. 67-68.

²⁷⁵ Christianson, *Traumatiska minnen*, s. 137.

²⁷⁶ Christianson, *Traumatiska minnen*, s. 138-139.

²⁷⁷ Christianson, *Traumatiska minnen*, s. 131.

hända att barn ibland fantiserar ihop berättelser men att vuxna är medvetna om det. Däremot är vuxna mindre medvetna om hur man ska tolka dessa fantasier. Oftast har inte barn kunskap och erfarenhet om hur man ska upprätthålla en fantasi för att den ska verka trovärdig.²⁷⁸

Sven-Åke Christianson är medveten om, att från en juridisk synvinkel kan osannolika berättelser skapa en osäkerhet vad gäller den ursprungliga berättelsen som barnet först berättade. Han menar också att utifrån en psykologisk synvinkel behöver inte detta betyda att barnets berättelse inte var trovärdigt från början särskilt då barnet själv spontant berättade om övergreppet och om den innehåller detaljer av sexuell karaktär som inte är naturligt för ett litet barn att ha sådan kunskap.²⁷⁹ En berättelse om ett sexuellt övergrepp borde bli ännu mer trovärdig om barnet dessutom uppvisar symptom som t.ex. sömnbesvär, psykosomatiska besvär och självdestruktivt beteende.²⁸⁰ Enligt kriminalinspektören Barbro Alm på familjevåldshoteln i Malmö kan barnutredarna märka när en berättelse är sann eller när den är påhittad. Den som är sann innehåller mer detaljer. Enligt Barbro Alm är det viktigt att skilja mellan den berättelse som är sann och den som är påhittad för att inte blanda ihop.

Enligt Sven-Åke Christianson är tidigare kunskaper, språklig förmåga och sociala aspekter avgörande för tillförlitligheten i ett barns vittnesmål om sexuella övergrepp.²⁸¹ Oftast ger ökade kunskaper en förbättrad minnesprestation och när barnets språkliga förmåga börjar förbättras, utvecklas ett minnessystem. Barnet kan då berätta om sina personliga erfarenheter för andra. Sociala faktorer kan också inverka på vad barnet minns och berättar. Ett exempel är vid sexuella övergrepp, då föräldern förmår sitt barn att inte berätta för någon.²⁸² Barn kan också ändra sin berättelse för att vara den vuxne till lags. Därför blir upprepad utfrågning en risk för att barnet ändrar sitt svar eftersom den tror att den inte har givit rätt svar från början. Förhørsledaren kan minimera denna risk genom att berätta för barnet att det är tillåtet att svara ” jag vet inte ”.²⁸³

Barn samtycker ogärna till ledande frågor om sexuella övergrepp som inte har ägt rum.²⁸⁴ Studier av bl.a. Goodmans har visat att speciellt yngre barn inte är så lättpåverkade av ledande frågor om känsloladdade händelser eller sexuella övergrepp.

Monica Dahlström-Lannes, kriminalinspektör med lång erfarenhet av förhör med barn som utnyttjats sexuellt, menar att om barn överhuvudtaget berättar beskriver de färre händelser eller gör dessa mindre allvarliga än vad de i själva verket har varit.²⁸⁵ Om våldtäkten har inträffat i hemmet kanske

---

²⁷⁸ Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 6.

²⁷⁹ Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 24.

²⁸⁰ Christianson, *Traumatiska minnen*, s. 133.

²⁸¹ Christianson, *Traumatiska minnen*, s. 117-120.

²⁸² Christianson, *Traumatiska minnen*, s. 120.

²⁸³ Christianson, *Traumatiska minnen*, s. 120.

²⁸⁴ Socialstyrelsens rapport, *Barns minnesförmåga*, s. 6.

²⁸⁵ Dahlström-Lannes, s.127.

barnet istället berättar lite annorlunda och säger att den har inträffat i skogen, för att göra berättelsen mindre laddad och testa om omgivningen tror på det eller inte.²⁸⁶ Själv har Dahlström-Lannes under sin tio års yrkesarbete aldrig träffat ett barn som har anklagat en person för ett övergrepp.

5.3.3 Domstolarnas kunskap om förhör med barn

Ann-Christin Cederborg har undersökt protokoll från domstolar där man förhört barn med handikapp. I dessa domar sägs det att förhören har genomförts professionellt och med öppna frågor. Enligt Cederborg har dock förhören varit dominerande av ledande och slutna frågor. Detta visar på att även domstolarna har dålig kunskap om hur förhören har skett i verkligheten.²⁸⁷ Vid genomgången av domstolsprotokollerna fann Cederborg också att man i domslutet gjorde en bedömning, om barnets utsaga var trovärdig enligt kriterier för en vuxen normalbegåvad persons förutsättningar att berätta. Några av dessa kriterier är att en utsaga ska vara konstant i sitt sammanhang och detaljrikt.²⁸⁸ Risken blir att de som inte kan lämna en utsaga enligt dessa kriterier som t.ex. barn, handikappade och äldre, kan bli mindre trovärdiga i rätten. Enligt Ann-Christin Cederborg borde detta undvikas genom att förhørsledare får utbildning i hur förhören ska anpassas bättre efter individuella krav som skiftar mellan olika åldersgrupper och personer.

Även om vissa åklagare och poliser har särskild kompetens i att utreda brott där barn fallit offer för misshandel eller sexuella övergrepp, saknar de flesta domare djupare kunskap om dessa brott och konsekvenserna utav dessa.²⁸⁹ Det kan även hända att domstolarna gör schabloniserade föreställningar av händelseförloppen i sexualbrottsmål mot barn.²⁹⁰ Både allmänheten och personer som jobbar inom juridiken utgår ibland från sina kunskaper om hur barn agerar i vissa vanliga situationer, utan att ha djupare kunskaper om hur barn fungerar psykologiskt om de utsatts för sexuella övergrepp.²⁹¹ De schabloniserande föreställningarna bygger på *hypotetiska rationalitetsresonemang*, d.v.s. om händelsen A har inträffat, borde B (barnet), ha agerat på ett visst sätt. Den juridiska aktören utgår alltså från att man alltid handlar rationellt vid en skadlig handling, t.ex. ”om mamman befann sig i rummet bredvid när övergreppet skedde borde barnet ha ropat på mamma” eller ”om barnet utsatts för sexuella övergrepp av pappan borde barnet inte ha velat åka med på utflykten med pappan”.²⁹²

---

²⁸⁶ Christianson, *Traumatiska minnen*, s 131.

²⁸⁷ http://www.boj.se/index.pl/att_frhra_barn_s_att_de_berttar .

²⁸⁸ Diesen, (red.), s. 65.

²⁸⁹ Intervju med kriminalinspektör Barbro Alm.

²⁹⁰ Sutorius, s. 313.

²⁹¹ Sutorius, s. 313.

²⁹² Sutorius, s. 313.

6 Avslutande diskussion

I denna avslutande diskussionsdelen tänker jag besvara mina tre frågeställningar vilka har legat till grund för denna uppsats samt tillföra egna synpunkter.

6.1 Hur ska man förhöra barn på ett kompetent sätt?

Projektet med barnahus verkar ha en positiv effekt då barnens rättigheter bättre tillgodoses samt att de bidrar till att kvalitén på barnaförhören har förbättrats. Miljön i barnhusen är barnanpassade, vilket är något som kan få barnet att slappna av. Detta kan i sin tur öka barnets vilja att berätta och ge konsekventa svar. Däremot anser jag inte att barnhusets mål med att barnet bara ska berätta sin berättelse en gång är något som kan förbättra kvalitén på förhören. Barns minne börjar aktiveras och barnet börjar minnas bättre allt eftersom fler förhör hålls. Däremot ska man alltid bestämma antal förhör utifrån barnets förutsättningar och brottets omfattning.

Åsikten om hur barn bör förhöras är varierande men den mest delade uppfattningen är att så långt som möjligt undvika ledande frågor. Dels kan ledande frågor påverka yngre barn i deras svar, dels kan ledande frågor ifrågasättas av rätten. RÅ har utfärdat riktlinjer för vad förhørsledaren bör tänka på vid förhör med barn. RÅ rekommenderar att förhørsledaren bör använda ett språk som ligger på barnets nivå samt att undvika ledande och suggestiva frågor. I åklagarmyndighetens handbok rekommenderas dessutom att förhör med barn bör hållas inom två veckor från det att åklagaren har beslutat att inleda förundersökning. Utdragna förhör bör inte hållas med barn då det är för tröttsamt för dem. En rekommendation som ges i litteraturen är 30-40 minuter. I praktiken ser det ut som att dessa rekommendationer efterföljs, vilket framkommer i Barnombudsmannens enkätundersökning.

Ann-Christin Cederborgs (forskaren i psykologi), forskning ser ut att ligga till grund för polisens riktlinjer till hur man förhör barn. Enligt Cederborg ska förhørsledaren ställa öppna frågor och undvika att ställa ledande frågor då barnet lätt kan bli påverkad av sådana. Ann-Christin Cederborgs studie om hur ofta ledande frågor används i barnaförhör kan väcka funderingar. Då barnets utsaga formuleras efter förhørsledarens ledande frågor finns det en risk att bevisvärdet sänks för barnets utsaga i rätten. Detta kan leda till att den misstänkte får ett mildare straff eller blir friad.

I FuK 17 § står det att förhör med barn bör begränsas till ett tillfälle men det råder inget tvivel om att i praktiken hålls oftast fler förhör än ett. Delvis för att det tar tid för barnet att skapa förtroende för förhørsledaren men även p.g.a. att ett långt förhör är tröttsamt för barn. Förhören utförs oftast av

förhørsledare (så kallade barnutredare) vilka har specialkompetens i att förhöra barn. Om förhöret med barnet har avgörande betydelse för utredningen finns det möjlighet att anlita t.ex. en barnpsykolog för att biträda eller hålla delar av förhöret (FuK 19§). I praktiken är det få barnpsykologer som håller i förhör. Det är anmärkningsvärt eftersom åklagarna i Barnombudsmannens enkätundersökning anser att förhørsledarna ibland saknar kunskap om hur de ska prata med barnet. Åklagarna i undersökningen anser även att det svåraste är att förhöra barn under 6 år, då barnpsykologer saknas, vilka hade kunnat förklara hur ett barn under 6 år resonerar. Denna brist anser jag också som väsentlig, då fler fall eventuellt hade kunnat leda till åtal om barnpsykologer hade samarbetat med åklagare i större utsträckning. Eftersom barnets berättelse ofta är den enda bevisningen i sexualbrottsmål borde fler sakkunniga deltaga under förundersökningen i syfte att höja kvalitén på barnutredningarna.

Förhørsledare kritiseras ofta för att ha använt ledande frågor i förhören. Det framgår av rättsfallsanalysen att svar som givits på ledande frågor har ett lägre bevisvärde. Men man kan även utläsa i domskälen att ledande frågor ibland behövs för att få fram detaljer när barnet är väldigt litet. Detaljer i barnets utsaga ökar nämligen tillförlitligheten. Att detaljer har berättats av barnet med hjälp av ledande frågor är dock inget som kan läggas barnet till last, eftersom barnet inte är medveten om vad som är relevant att berätta.²⁹³ Troligen har domstolarna kunskapen om att ledande frågor ibland behövs för att få ett litet barn att berätta något. Det framgår dock inte av fallen i vilken omfattning ledande frågor kan ställas. I mål B 2851-06 godkände tingsrätten förhören med barnet trots att det konstaterades i domen att ledande frågor förekom och att frågor upprepades. Tingsrätten uttryckte att ” Förhören måste dock ses mot bakgrund av målsägandens ringa ålder och det kan inte ställas lika höga krav på att sådana förhör är fria från ledande frågor”. Denna dom visar på att domstolarna har tolerans av ledande frågor när det gäller yngre barn.

Huruvida det är rätt eller fel att använda ledande frågor är svårt att besvara. Psykologisk forskning, bl.a. Goodmans studier, har visat att yngre barn är mer påverkbara vid ledande frågor. Särskilt då frågor ställs om neutrala händelser. Däremot är yngre barn mindre påverkbara då frågor ställs om känslamma händelser som de upplevt själv. Detta talar för att ledande frågor borde tolereras om man vill att barnet ska berätta om detaljer som det upplevt själv. Då borde svaren få ett högt bevisvärde trots att de tillkommit genom ledande frågor. Goodmans studie med ” leken i husvagnen” visar att barn ytterst sällan påverkas av ledande frågor som handlar om sexuella övergrepp.

Jag anser att förhørsledare i första hand bör undvika ledande frågor. Praxis visar att bevisvärdet blir otillräckligt om barns svar har tillkommit genom ledande frågor. Förhørsledare borde försöka stimulera barnets minne på annat vis. Inte bara synintryck, utan även ljud, lukt, hörsel och känsel kan få

---

²⁹³ Mål nr. B 2173-04, s. 10.

en människa att minnas. Dessa sinnen används även vid framplockningen av traumatiska minnen. Däremot tycker jag att ledande frågor bör få ställas till barn under 5 år, om frågorna handlar om sexuella övergrepp. Psykologisk forskning har visat att barn ogärna samtycker till ledande frågor om sexuella övergrepp som inte har ägt rum. Små barn förstår oftast inte vad de har blivit utsatta för och vad man ska berätta om. Vid bedömningen av ledande frågors påverkan bör man göra "tester" med barnet med suggestiva frågor. Detta för att undersöka barnets motståndskraft mot ledande frågor. Bevisvärdet bör inte påverkas negativt när små barns svar har tillkommit genom ledande frågor om barnet har motstått testerna med suggestiva frågor.

6.2 Vad krävs det inom juridiken för att man ska ha tilltro till ett barns utsaga och hur bemöter psykologerna detta?

Åklagaren måste i ett sexualbrottsmål visa när, var och hur ett övergrepp har begåtts. För att ett barns utsaga ska anses vara tillförlitlig krävs det bl.a. att den är sammanhängande, klar och detaljrik. Av NJA 1993 s. 616 framgår det även att om barnförhöret utförs utan ledande frågor stärker detta tillförlitlighetsbedömningen. Eftersom barn har ett mindre utvecklat språk och begränsade möjligheter att dra logiska slutsatser är det svårare för barn att uppfylla kraven på tillförlitlighet. Jag anser att åklagare och rätten bör vara försiktiga när de drar slutsatser om barns utsagor där ledande frågor har använts. Barn kan motstå suggestioner i frågor och svara med ny information som t.ex. inte fanns i frågan. Det faktum att ledande frågor har använts bör därför inte leda till att barns svar underkänns.

Jurister skapar ofta sina egna kriterier för att bestämma barnets trovärdighet och berättelsens tillförlitlighet, något som framgår i Ann-Christin Cederborgs studie av domar. Barnen beskrevs i dessa domar utifrån vad juristerna hade fått för intryck av dem utan att ta hänsyn till hur intervjun genomförts. Torkel Gregow har sammanställt kriterier vilka enligt honom har betydelse för hur man ska avgöra om ett barns berättelse är tillförlitlig. Hans kriterier har kritiserats inom doktrinen av bl.a. Christian Diesen och Helena Sutorius. I mål nr. B 2173-04 var tingsrätten tveksam till att använda Gregows kriterier då dessa enligt rätten utvecklats främst för att analysera vuxnas berättelser.

Det går inte annat än att hålla med kritiken mot Gregows kriterier. Ett barns minne är inte organiserat lika logiskt som en vuxen persons. Fram till 4-5 års ålder är barnets sätt att resonera och uppfatta fortfarande begränsat till det egna perspektiv att se omvärlden på. Begränsningar i barnets språk sätter även hinder för att barnet ska kunna förklara allt på ett detaljerat och förståeligt sätt. Gregows kriterier är för svåra att uppnå för ett barn, eftersom det enligt psykologerna är naturligt att ett barn kan ändra uppgifter eller komma med oriktiga och motstridiga uppgifter. Detta är enligt psykologerna naturligt, då vissa barn inte förstår vad de har varit med om och inte kan

berätta något. Ett barn kan också p.g.a. rädsla och skam, ta tillbaka sin berättelse eller hålla inne vissa detaljer. Gregows *konstanskriterium* ser därför svårt ut för ett litet barn att uppnå.

För att barnet ska anses vara tillförlitligt krävs det enligt Helena Sutorius både att kvalitén på utredningen är hög samt att barnets utsaga är tillräcklig och omfattande. Sakkunniga bör anlitas för att göra psykologiska bedömningar då det finns behov av särskild sakkunskap. Både rättsfallsanalysen och Barnombudsmannens enkätundersökning visar att barnpsykologer hade behövts i större utsträckning för att stärka bevisvärdet i barnets utsaga. I Barnombudsmannens enkätundersökning pekar många åklagare på att förhørsledarna använder ett för komplicerat språk samt ej låter barnet att svara tillräckligt eftersom för många frågor ställs. För att en utsaga ska vara tillförlitlig, bör förhørsledaren låta barnet berätta med egna ord, i egen takt samt använda ett enkelt språkbruk. Jag ser en risk i att många förhørsledare inte har denna baskunskap i förhörsteknik då barnets utsaga är oftast den enda bevisningen. Utförs inte förhören med en hög kvalitet blir bevisvärderingen påverkad negativt.

För att barnet ska kunna ge en tillförlitlig utsaga, krävs det fler förhör än bara ett, enligt psykologerna. Barn väntar nämligen länge med att berätta om övergreppen och väntar generellt till sist med att berätta det mest kränkande.²⁹⁴ Det tar tid för barnet att bygga upp ett förtroende för förhørsledaren men när barnet väl har ett förtroende ökar chansen för att barnet berättar om händelsen. Av Barnombudsmannens enkätundersökning framgår att det är vanligaste att hålla två förhör. Jag anser att det bör hållas fler förhör med barnet om situationen kräver även om det då finns en risk att ny och felaktig information kan smyga sig in i barnets utsaga. Från en psykologisk synvinkel är detta naturligt då detta kan handla om barnets sätt att ge utlopp för känslor. Enligt psykologin bör inte barnets trovärdighet och tillförlitligheten i den första berättelsen påverkas om berättelsen ändras i de senare förhören. Juridiskt verkar detta svårare att ta till sig, då målsäganden ska lämna likartade uppgifter vid skilda förhörstillfällen för att öka trovärdigheten, enligt Gregows kriterie. Även om Torkel Gregow själv medger att man ska ta hänsyn till målsägandes ålder när man gör denna bedömning, finns det en risk att man i rätten inte kommer att beakta psykologiska förklaringar om man tillämpar Gregows kriterier i allt för stor utsträckning.

---

²⁹⁴ Svedin, Back, 2003, s. 61.

6.3 Har rättsväsendet tillräckliga kunskaper om barnpsykologi i sexualbrottsmål?

Endast ca 10 % av fallen i sexualbrottsmål leder till åtal, eftersom åklagare inte anser att det finns tillräckligt mycket bevis. Kan det istället bero på att åklagare som tar sig an dessa mål inte har tillräckliga kunskaper om barnpsykologi? Detta behövs säkerligen när det gäller att förstå barnet och att utvärdera barnets utsagor. Domstolarna verkar inte vara helt insatta i hur förhören går till med barnen. Detta framgår av Ann-Christin Cederborgs studie. Hennes undersökning visar att tingsrätterna har godkänt förhör där ledande frågor har ställts även om de har antytt i domen att öppna frågor har ställts. Ann-Christin Cederborg fann också i sin studie att domstolarna gjorde en bedömning av trovärdigheten i barnets utsaga enligt kriterier för en vuxens förmåga att berätta. Dessa resultat av studien visar att domstolarna inte har tillräcklig kunskap i sexualbrottsmål mot barn.

Av rättsfallen i denna uppsats framgår det dock att domstolarna har kunskaper i förhörsteknik med barn. Doktoranden Katrin Lainpeltos insamling av domar rörande övergrepp mot barn år 2004 år 2006, visar på att det var endast en liten del av dessa rättsfall som fick kritik angående förhören. Å andra sidan kan detta även betyda att domstolarna inte har upptäckt felaktiga förhör i de andra fallen, något som i så fall visar på att domstolarna inte har satt sig djupare in i förhörstekniken. I mål nr B 6374-04 märks det att domstolen var väldigt kritisk mot förhöret med pojken bl.a. för att ledande frågor hade använts och att förhören var för långa. Däremot tyckte hovrätten att pojken hade ”en del uppenbara fantasier”. Möjligtvis har hovrätten rätt men det som är oroväckande är om bevisvärdet i pojkens utsaga sänks p.g.a. dessa ”fantasier”. Enligt överläkaren Sven-Åke Christianson anser han ur en psykologisk synvinkel att det är naturligt att barn kan hitta på detaljer i senare förhör. Dels för att barn är barn men även för att ge utlopp för de svårhanterliga känslor barnet har burit på. Dessa påhittade detaljer eller händelser bör inte påverka trovärdigheten i barnets första berättelse. I mål 6374-04 minskade tillförlitligheten i pojkens berättelser p.g.a. de dåliga genomförda förhören och att vissa uppgifter i pojkens utsaga var motsärande och ”uppenbara fantasier”. Enligt min åsikt ser det ut som att hovrätten ändå lät pojkens fantasier påverka barnets trovärdighet.

Vi har i denna uppsats kunnat se att det ofta är svårt för barn att ge en sammanhängande berättelse med klara detaljer. Orsaken till detta är att barns ordförråd är begränsad samt de har det svårare att söka i det självbiografiska minnet. Risken blir att barn missförstås av vuxna vilket kan leda till att t.ex. en åklagare beslutar sig för att inte åtala då barnets uppgifter är för knapphändiga. Jag anser därför att det är mycket viktigt att förhørsledare blir bättre på att förhöra barn. Det framgår dessutom av Barnombudsmannens enkätundersökning att en tredjedel av åklagarna i undersökningen ansåg att polisens förhörsteknik inte var tillfredsställande.

Åklagarna skrev att polisen behöver mer utbildning och kunskap bl.a. om hur de ska tolka mycket unga barns svar för att kunna ställa rätt följdfrågor. Ett par åklagare i enkätundersökningen ansåg även att barnpsykologer bör medverka i större grad. Denna undersökning visar på att åklagarna kräver mer utbildning för poliser i syfte att förbättra förhörstekniken. En del av åklagarna tycker även att *personlig fallenhet* är viktig för att någon ska bli en bra förhørsledare.

Enligt min åsikt behövs det fler barnpsykologer med en särskild utbildning och kompetens i förhörsteknik som närvarar vid förhör och som tolkar barnens uppträdanden och berättelser. Visst finns det många poliser som är duktiga förhørsledare men att förhöra barn kräver stora kunskaper i hur barn tänker och varför de beter sig som de gör vid förhör. Vid vissa särskilt svåra fall borde eventuellt barnpsykologer leda förhören tillsammans med förhørsledarna. Jag anser även att det ska ställas högre krav på barnutredare eftersom många förundersökningar läggs ner just p.g.a. att barnens berättelser är så knapphändiga. Detta kräver kanske en djupare utbildning för barnutredare eller större samarbete med sakkunniga. I slutändan är det dock den personliga förmågan att lyssna som avgör om barnet berättar eller inte. Det krävs därför att barnutredarna har en god personlig förmåga att prata med barn. Barn ger säkerligen en juridisk hållbar utsaga ibland men det som kan komplicera fallen är att utsagan inte kan tolkas på ett professionellt sätt.

Jag tror även att behovet av kontinuerlig utbildning för åklagare och barnutredare är viktig. Dessutom borde även **domare och nämndemän** genomgå en utbildning i barnpsykologi eftersom det är de som ska tolka barnens berättelser.

Även då rättegångsprocessen anpassas till barnet, t.ex. genom att videoförhör med barnet används som vittnesmål, är den långt från helt anpassad till barnet. Hur vi än ser det så är barnet i underläge gentemot förövaren när det gäller språklig förmåga samt kapacitet att minnas detaljer. Barnet är också lättare att påverka än en vuxen. Alla dessa begränsningar leder till större utsatthet bland barn än vuxna.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Brottsbalken, en kommentar (2007) del 1.

JuU4, 1999/2000, *Processrättsliga frågor*.

Prop. 2004/05:45, en ny sexualbrottslagstiftning.

SOU 1997:29, Barnpornografifrågan.

SOU 2000:42- *Barnmisshandel- Polisens och Åklagarnas handläggningstider och arbetsmetoder*.

SOU 2004:71- *Sexuell exploatering av barn i Sverige*.

Litteratur

Barnahus, försöksverksamhet med samverkan under ett tak vid misstanke om brott mot barn, delrapport, 2006-06-15, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen, Åklagarmyndigheten och Rättsmedicinalverket

Bring, Thomas, Diesen, Christian, *Förundersökning*, 3e uppl., Norstedts Juridik AB, Elanders Gotab, Stockholm 2005

Bring, Thomas, Diesen, Christian, Schelin, Lena, *Förundersökning*, 2a uppl. Norstedts Juridik AB, Stockholm, 1999

Bring, Thomas, Diesen, Christian, Wahren, Alexandra. *Förhör*, upplaga 2.2 Norstedts Juridik AB, Elanders Gotab, Stockholm 2005

Cederborg, Ann-Christin, *Barnintervjuer, vägledning vid utredningsarbete*, första uppl., Liber AB, 2000.

Christianson, Sven-Åke, *Traumatiska minnen*, tredje utgåvan, första tryckning, 2002, Natur och Kultur.

Christianson, Sven-Åke, Engelberg, Elisabeth, Holmberg, Ulf. *Avancerad förhørs- och intervjuteknik*, Natur och Kultur, tredje tryckningen, Borås 2000.

Dahlström-Lannes, Monica, *Mot dessa våra minsta*, Rädda barnen och förlagshuset Gothia, Falkköping 1990.

Diesen, Christian, *Bevisprövning i brottmål*, Nortedts Juridik AB, Elanders Gotab, Stockholm 2002.

Diesen, Christian, (red.), Heller Gumpert, Clara, Lindbald, Frank, Sutorius, Helena, *Sexuella övergrepp mot barn*, *Bevis 6*, Norstedts Juridik AB, 2001.

Diesen, Christian, Sutorius, Helena, *Sexuella övergrepp mot barn- Den rättsliga hanteringen*, Expertrapport, Juridiska institutionen, Stockholms universitet, 1999.

Lytsy, Anna och Olson, Ulrika, *Den tusende gången- en berättelse om sexuellt utnyttjande*. Månocket, Stockholm, 2004

Schelin, Lena, *Bevisvärdering av utsagor i brottmål*, Elanders, Norstedts Juridik, 2007.

Sutorius, Helena, *Bevisprövning vid sexualbrott*, Kaldal, Anna, Horstedts Juridik AB, 2003.

Svedin, Carl-Göran och Banck, Lena, *Sexuella övergrepp mot flickor och pojkar*, Studentlitteratur 2002.

Rapporter och artiklar

Barnombudsmannen, *Det svåraste som finns*, rapport 2006:2.

Barnombudsmannen, *Klara, färdiga, gå! De yngsta medborgarna och deras rättigheter*, årsrapport 2007.

Barnombudsmannen, skrift BI 2004:03, *Samtal med barn och unga*.

Gregow, Torkel, *Några synpunkter på frågan om bevisprövning och bevisvärdering i mål om sexuell övergrepp mot barn*, Svensk Juristtidning 1996 nr. 7.

2005/06: RFR2, *Uppföljning av lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn*, Riksdagstryckeriet, Stockholm, 2005.

Riksåklagaren, PM, *Riktlinjer för ärenden rörande barnmisshandel och sexuella övergrepp mot barn*, Utvecklingsavdelningen, 2002-07-12.

Rädda barnen, Rapport 2, *Våldsbrott mot barn*, 2006.

Rättssociologiska enheten, ” *Det blir nog bättre för barnen*” Slutrapport i utvärdering av nationell försöksverksamhet med barnahus 2006-2007, 2008:7, Lund.

Socialstyrelsen, *Sexuella övergrepp mot barn- Barns minnesförmåga*, 2000.

Socialstyrelsen, *Sexuella övergrepp mot barn, Den rättsliga hanteringen*, rapport 1999-36-003.

Socialstyrelsen, *Sexuella övergrepp mot barn. Definitioner och förekomst*, nr 1999-36-004.

Socialstyrelsen, *En studie av arbetet i samrådsgrupper*, 2000.

Socialstyrelsen, SoS-rapport 2000:1, *Sexuella övergrepp mot barn, En kunskapsöversikt*.

Åklagarmyndigheten, *Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn*, handbok, Utvecklingscentrum Göteborg, 2006 (uppdaterad juli 2007).

Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen och Rättsmedicinalverket, *Barnahus– försöksverksamhet med samverkan under ett tak vid misstanke om brott mot barn*, delrapport 2006-06-15.

Internet

<http://statistik.bra.se/solwebb/action/anmalda/resultat>, Brottsförebyggande rådets statistik.

<http://sydsvenskan.se/chatt/>, Intervju på chat med barnpsykologen Anne Stensberger, den 22 april 2008.

<http://www.tryggaremanskligare.goteborg.se/pdf/Barnperspektiv.pdf>, Föreläsningsserie ordnad av Åklagarmyndigheten Göteborg, Brottsoffermyndigheten och Tryggare och mänskligare Göteborg.

http://www.boj.se/index.pl/att_frhra_barn_s_att_de_berttar, Brottsofferjourernas riksförbund. Mörner, Nina, 28 feb. 2005.

Övrigt

Intervju med åklagaren Ulrika Rogland, Malmö åklagarkammare, 19 mars 2008.

Intervju med kriminalinspektör Barbro Alm, Polismyndigheten Skåne, Malmö, 4 april 2008.

Rättsfallsförteckning

NJA 1980 s. 725

NJA 1991 s. 83

NJA 1992 s.446

NJA 1993 s.68

NJA 1993 s. 616

Mål nr. B 2173-04, Stockholms tingsrätt

Mål nr B 1939-04, Blekinge tingsrätt

Mål nr. B 2851-06, Falu tingsrätt